

Міністерство освіти і науки України
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Навчально-науковий інститут фінансів, економіки та менеджменту
Кафедра публічного управління, адміністрування та права

Дипломна кваліфікаційна робота
на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

тема: **«Реформування системи освіти в Україні»**

Виконала:

студентка групи 2м – ДС спеціальності
281

«Публічне управління та
адміністрування» ступеня вищої освіти
магістр

Тарасенко Олена Миколаївна

Науковий керівник:

Доцент кафедри публічного управління,
адміністрування та права,

к. юрид. наук

_____ В. В. Бойко

ЗМІСТ

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	4
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН В ГАЛУЗІ ОСВІТИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	9
1.1 Феномен «трансформація освіти» в наукових дослідженнях	9
1.2 Особливості реформування системи освіти в Україні.....	20
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ УКРАЇНИ.....	37
2.1 Аналіз сучасних тенденції реформування системи загальної середньої освіти України	37
2.2 Аналіз сучасних тенденції реформування системи післядипломної та вищої освіти в Україні.	48
2.3 Аналіз функціонування системи освіти в умовах сучасних викликів ...	63
2.4 Аналіз нормативно – правового забезпечення регулювання сфери освіти в умовах воєнного стану	70
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ.....	76
3.1 Пріоритетні напрями розвитку системи освіти в умовах трансформаційних змін в Україні	76
3.2 Вектори вдосконалення нормативно – правового забезпечення розвитку сфери освіти в Україні	81
ВИСНОВКИ	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	87

Бібліографічний опис та анотація дипломної кваліфікаційної роботи на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

Бібліографічний опис: Тарасенко Олена Миколаївна. Реформування системи освіти в Україні. Спеціальність: 281 «Публічне управління та адміністрування». Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка». Навчально-науковий інститут фінансів, економіки та менеджменту. Кафедра публічного управління, адміністрування та права. Науковий керівник: Бойко Валентина В'ячеславівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри публічного управління, адміністрування та права. Полтава. 2023

Зміст роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел

Анотація. У роботі визначено теоретичне поняття феномен «трансформація освіти» в історичних дослідженнях, з'ясовано особливості реформування системи освіти в Україні теоретико-методологічні засади трансформаційних змін в галузі освіти на сучасному етапі, проаналізовано сучасні тенденції реформування системи післядипломної та вищої ланки освіти в Україні, досліджено функціонування системи освіти в умовах сучасних викликів, здійснено аналіз нормативно-правового забезпечення освіти в умовах воєнного стану, представлено власне бачення пріоритетних напрямків розвитку системи освіти в Україні, з'ясовано вектори розвитку нормативно-правового забезпечення сфери освіти в Україні.

Ключові слова: модернізація, реформування, трансформація, освіта, загальна середня освіта, вища освіта, дошкільна освіта, післядипломна освіта, нормативно-правове забезпечення, воєнний стан, розвиток освіти, напрями розвитку, вдосконалення системи освіти, актуальні проблеми освіти, реорганізація освітньої мережі, тенденції реформування.

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

МОН – Міністерство освіти і науки України

ЗСО – заклади загальної середньої освіти

ЗДО – заклад дошкільної освіти

ВНЗ – вищий навчальний заклад

ІТК – інформаційно - комунікативні технології

ІТ – інформаційні технології

ДСНС – Державна служба з надзвичайних ситуацій

НУШ – Нова українська школа

Колегія МОН – Колегія Міністерства освіти і науки України

ПТНЗ – професійно-технічні навчальні заклади

ПЗО – позашкільні заклади освіти

ВСТУП

Актуальність теми. Стратегічним завданням України на даному етапі є побудова громадянського і демократичного суспільства на засадах інтелекту та формування духовно-морального потенціалу нації. Основою такого суспільства є освітнє середовище. Освітня галузь є однією з найважливіших сфер життя України та виконує функції забезпечення національної безпеки. Тенденції сучасного суспільства висувають нові вимоги до системи освіти. Його динамічний розвиток спрямований на сприяння економічному та духовному процвітанню України та її адаптації до сучасних реалій.

За останні три десятиліття в складних умовах розвитку українського суспільства державний устрій змінився і долав соціально-економічні потрясіння. У цей період система освіти зазнавала перманентних реформ, спрямованих на адаптацію до нових моделей соціально-політичного та економічного розвитку. Соціально-економічна ситуація 90-х років ХХ століття, в якій перебувала державна влада, породила багато проблем у сфері освіти, вирішення яких потребувало змін освітніх стратегій, змісту, структур і методів навчання.

На даному етапі розвитку освіти - як вирішального механізму розвитку учнів, студентської молоді, вчителів та професорсько - викладацького складу вузів постають все нові проблеми. Для закладів загальної середньої освіти ці проблеми полягають у недостатньому фінансуванні, нестачі викладачів для викладання профільних предметів, недостатнє забезпечення матеріально-технічної бази (зокрема шкіл в сільській місцевості). Для закладів вищої освіти проблеми полягають у невідповідності навчальних планів до попиту роботодавців, неефективне фінансування та низький рівень автономії закладу. Щодо післядипломної освіти або «освіти дорослих» не в повній мірі налагоджений процес алгоритму дій вступу для продовження навчання. Та не меш важливі проблеми які є на сучасному етапі існування України – дія воєнного стану по всій території держави, що призвело систему освіти до

труднощів з організацією освітнього процесу, безпеки учасників освітнього процесу та налагодження алгоритму дій при оголошені повітряної тривоги.

Поширення пандемії коронавірусної хвороби COVID - 19 поставила заклади освіти на непростий шлях пристосування до нових реалій. Запровадження дистанційної освіти демонструє освітню галузь, як середовище, що може відійти від звичного, стандартного виду діяльності та розвинути у зовсім іншому вигляді. Саме пристосування освітньої системи до дистанційного навчання розвинуло можливості неформальної освіти та допомогло швидко відреагувати на складності навчання під час війни. Поєднання двох видів діяльності - технічної та освітянської доводить, що даний симбіоз може якісно функціонувати навіть під час введення воєнного стану в Україні. Завдяки даному пристосуванню, безліч учнів, студентства змогло продовжити опановувати освіту у звичній формі та у надзвичайних умовах. Освіта передбачена не лише для молодого покоління, а запровадження післядипломної освіти доводить важливість навчання протягом усього життя.

Сучасний світ багатий на безліч різних видів та форм навчання це і формальна, неформальна, інклюзивна освіта. Освітній процес можна опановувати разом з одержанням практичних навичок по місцю працевлаштування (дуальна освіта). Головним завданням здобувача освіти - це отримати якісні та ґрунтовні знання, які будуть провідником у професійне життя, головне зацікавленість у отриманні відповідного знання.

Необхідність розв'язання окресленого кола питань зумовила вибір теми дослідження, визначення його мети, завдань і логіко-структурну побудову роботи.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є дослідження послідовного процесу реформування системи освіти в Україні.

Відповідно до зазначеної мети в роботі поставлено такі завдання:

1. розкрити феномен «трансформація освіти» в історичних дослідженнях;
 2. з'ясувати особливості реформування системи освіти в Україні
- теоретико-методологічні засади трансформаційних змін в галузі освіти на

сучасному етапі;

3. проаналізувати сучасні тенденції реформування системи післядипломної та вищої ланки освіти в Україні;

4. дослідити функціонування системи освіти в умовах сучасних викликів;

5. здійснити аналіз нормативно-правового забезпечення освіти в умовах воєнного стану;

6. представити власне бачення пріоритетних напрямків розвитку системи освіти в Україні;

7. з'ясувати вектори розвитку нормативно-правового забезпечення сфери освіти в Україні.

Об'єктом наукового дослідження є реформування система освіти в Україні.

Предметом дослідження є тенденції трансформаційних змін в освітній галузі України

Методи дослідження. Під час вирішення поставлених завдань у роботі використано такі загальнонаукові і спеціальні методи пізнання: якісного аналізу і синтезу (для дослідження системи освіти України); порівняльного аналізу (для висвітлення особливостей функціонування системи освіти в умовах сучасних викликів); таблично-графічні та ін.

Інформаційну базу дослідження складають положення і результати теоретичних розробок, матеріали періодичних видань, Інтернет-джерела, статистичні та аналітичні матеріали та результати власних досліджень автора.

Серед вітчизняних вчених ґрунтовні дослідження освітньої системи в Україні запропоновані Л. Ващенком, Б. Гершунським, Г. Єльніковою, В. Журавським, В. Лазарєвим, В. Лутаєм, Н. Лукашевичем, М. Поташником, В. Пікельною, А. Підласим, О. Поповою, В. Токаревою, А. Фурманом, Т. Шамовою та іншими. Г. Балихіним, Н. Багаутдіною, Г. Дмитренком, В. Дорофійенком, З. Каримовим, Г. Кологрєєвим, В. Огаренком, В. Пілюшенком, О. Поважним та ін.

Структура та обсяг роботи. Дослідження складається зі вступу, трьох

розділів, висновків, списку використаних джерел. Робота містить діаграми та таблиці. Загальний обсяг роботи становить 95 аркушів, де основна частина роботи становить 77 аркушів. Список використаних джерел налічує 61 найменування.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН В ГАЛУЗІ ОСВІТИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

1.1 Феномен «трансформація освіти» в наукових дослідженнях

«Трансформація» – це процес, який виявляє залежність теперішнього і майбутнього від минулого. У працях педагогів, психологів та філософів, присвячених висвітленню феномену «освітньої трансформації», вже намічено певні напрями дослідницької діяльності.

У дослідженні Н. В. Штуберка проаналізувала вплив сучасних культурних змін на трансформацію навчальних закладів, системи освіти в цілому іншими словами, вивчення нових віх культурного буття стане невід'ємною частиною пошуку нових смислів освітньої діяльності. Адже значення освітянської діяльності дуже тісно пов'язане з типом культури, на якій формується і розвивається освіта [56].

Зокрема, Г. О. Кірова у своїй праці про трансформацію філософської парадигми освіти дає розгорнуте визначення методологічних основ філософії освіти на основі аналізу трансформацій у науці. Тому педагогічна проблема полягає в необхідності створення гармонійного поєднання знань і досвіду, культури, яка їх використовує.

Ідеї Г. О. Кірової стверджують, що передумовою трансформації індивідуальних цінностей в освітньому процесі сучасної України є організація полікультурності в освітньому процесі, що забезпечується поєднанням праць О. С. Бадур. Опис засад патріотизму в освіті, що гарантує достатній рівень свободи та незалежності від реалій освіти в Україні [18, с. 9].

Привертає увагу також роль освіти, яка виконує освітню та виховну функції щодо прищеплення комплексу духовних, моральних і соціальних цінностей, звичаїв, духовності, традицій, культурно-історичного досвіду України в належний спосіб життя.

О. В. Редько у своєму дослідженні також стверджує, що відбувається реорганізація інформаційного простору освіти в педагогічний інформаційно-

організаційний простір. Мається на увазі комплекс психолого-комунікативних, матеріально-технологічних, дидактичних і методичних заходів і засобів трансформації освіти. Різні типи навчальних закладів та освітніх процесів на основі впровадження сучасних інформаційних технологій, спрямованих на розвиток освітнього, культурного та професійного рівня особистості [45].

Автор зазначає, що інформатизація суспільства передбачає такі трансформаційні освітні перспективи як (рис.1.1):

Рис.1.1 Освітні перспективи за умов інформатизації системи
(побудовано автором на основі джерела [45]).

Свої міркування про процес трансформації висловлює Марченко О.В. Тому автор стверджує, що зміни в освітніх цінностях мають відбуватися в кількох системно організованих аспектах і відповідно до певних умов [22, с.62-68]. Дослідниця звертає увагу, що деталі змін радянської моделі освітнього простору та можливі сценарії змін освітнього середовища в умовах глобалізованого світу потребують ретельного вивчення.

Авторка трактує термін «трансформація освітнього простору – це зміна архітектури освітнього простору за логікою культури» [4]. Мета полягає в тому, щоб подолати проблеми освітньої кризи: гуманізація, фундаменталізація шляхом акцентування уваги на цих важливих елементах.

Отже, з вищевикладеного виділяються основні ідеї, які впливають на якість освітньої трансформації та її учасників: культурні зміни, процес

трансформації внутрішніх основ існуючої системи особистісних цінностей, методологічні основи філософії сучасної освіти, навчального інформаційного простору тощо.

Доцільно аналізувати наукові розробки в конкретних напрямках освіти, оскільки необхідно з'ясувати деталі трансформації з урахуванням конкретних учасників освітнього процесу.

Степанова Т. М. визначила основні тенденції змін у змісті дошкільної освіти, а саме: тенденції, що окреслюють перспективи розвитку та трансформації змісту дошкільної освіти періоду XIX - XX століття [50].

Дослідження показують, що розвиток освіти в історичних контекстах визначається певними системами:

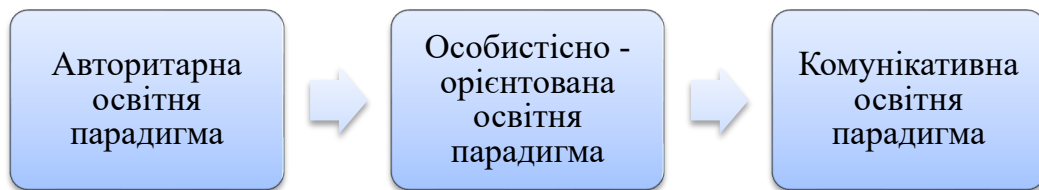

Рис.1.2 Розвиток освіти в історичному контексті за певними системами
(створено автором на основі [50])

На думку науковців, з точки зору змін освітніх систем з історичної перспективи, гуманістична та особистісно - орієнтована освітня система не гарантує демократичної освітньої парадигми (в соціальному контексті).

Вчені О. В. Вознюк, П. Ю. Саух, М. В. Левківський, у своєму дослідженні освітньої синергії виокремлюють такі важливі тенденції в освітній трансформації, наведені в рис.1.3:

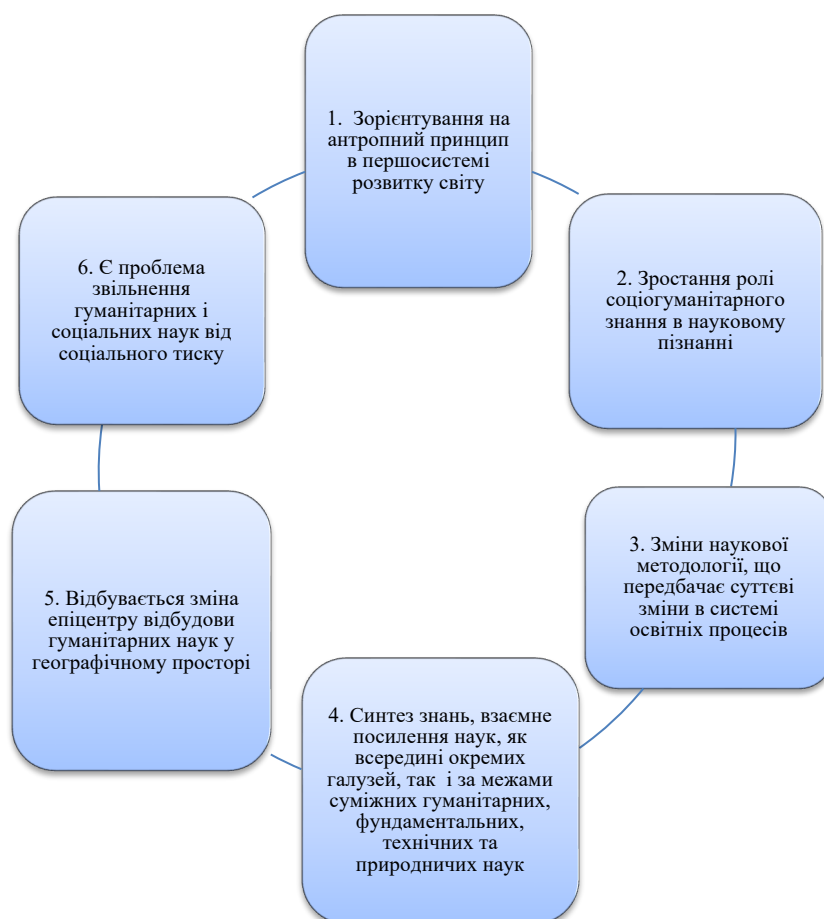

Рис. 1.3 Історичні тенденції в освітній трансформації
(побудовано на основі [3, с. 4-7])

Сучасна освіта дуже вербалізована та раціоналізована, що призводить до втрати емоційного ентузіазму дитинства та, як наслідок, домінування в суспільстві професійно, компетентних індивідів.

В. В. Пашков, коментуючи зміни в сучасній післядипломній освіті, зазначає, що філософія має ґрунтуватися на духовних засадах і посилюватися своїми атрибутивними світоглядними та методологічними функціями.

Таким чином, у науковому дослідженні розкривається феномен поняття «освітня трансформація» з урахуванням базових уявлень і потреб суспільства та розвиток освітнього мислення та освітніх парадигм без урахування історично фону не можливі. Тому освітні зміни, що впливають на якість змін, відбуваються під впливом ідей, серед яких методологічні основи сучасної

освітньої філософії, культурні зміни, освітній інформаційний та організаційний простір, внутрішні основи трансформаційних процесів тощо.

Сучасне суспільство не може функціонувати без системи освіти. Система освіти є одним із найважливіших елементів людського розвитку і бере участь у кожній події на кожному етапі людського розвитку. Сучасна освіта принципово відрізняється від освітніх систем минулого. Збільшення інформаційних каналів, легкий доступ до інформації та її різноманітність також означає, що система освіти потребує змін.

Актуальними є думки українських науковців В. Лазарева та М. Поташнікова, які наголошують на двох основних передумовах розвитку сучасної парадигми освітнього менеджменту. Важливим чинником, що це визначає, є засвоєння комплексної теорії управління, заснованої на загальних принципах управління. Другий елемент – це поєднання наукових знань і досягнень щодо менеджменту освіти в інших країнах і пострадянських теорій менеджменту освіти. Вони зазначають, що виникнення таких процесів на теренах колишнього Радянського Союзу має свої особливості, які безпосередньо впливають на темпи та якість модернізації освітньої системи за світовими стандартами [45, с. 11].

Українські вчені виділяють такі етапи: стародавній, індустріальний, систематизації та інформації.

Стародавній, або землеробський, етап є найтривалішим у часі, охоплює період у кілька тисяч років і характеризується передусім системою накопичення знань. Таким чином, перші праці, які складають основу майбутнього освітнього менеджменту, посідали концептуальне місце в теорії менеджменту з давніх часів. Аристотель вказував, що компетенція в галузі освіти повинна бути передана виключно державним органам, а держава повинна готувати і створювати потенціал власних людських ресурсів [37].

Під другим етапом, індустріальним, йдеться про взаємодію теорії та практики, враховується зміна вектора розвитку людини в бік індустріального. Швидкі зміни в суспільстві та прогрес науки і техніки визначили потребу та

попит на підготовлених працівників і вплинули на якісні зміни в системі освіти. Загальна освіта втратила своє значення і була замінена спеціалізованою освітою зі збільшенням частки шкіл, спеціальних професійно-технічних навчальних закладів та закладів вищої освіти. Цей період характеризується ускладненням навчання, збільшенням навчального навантаження, власне ускладненням системи державного управління освітньою системою [53].

Це означає, що адміністративні ланки вперше розміщено в структурі освітньої політики. З'явилася низка управлінців, на яких покладено функції керівництва системою освіти, забезпечення безперервності та систематичності навчального процесу. Ці чинники призвели до створення системи державних органів управління освітою, які формували та будували державну політику у сфері освіти.

Третій етап — постіндустріальний, або властива сучасному суспільству систематизація та інформатизація. Деякі вчені називають цей період інформаційним. Він характеризується великою кількісною базою інформаційних каналів, які надзвичайно широкі за спектром наповнення інформації. Відбувається переорієнтація виробництва, особливо на виробництво інформаційних товарів, знову змінюються вимоги до якості освіти, з'являються нові риси в економічному, культурному та політичному житті країн.

Про цю зміну свідчать такі глобальні тенденції, як:

- темпи прискорення науково-технічного прогресу та стрімкий розвиток інформаційних технологій, посилюючи взаємозалежність інноваційних технологічних розробок країн для досягнення успіху в галузі теоретичних знань.

- перетворення вищих навчальних закладів на наукові центри.

Саме на базі даних навчальних закладів базуються передові матеріальні ресурси, що не може не привертати увагу провідної наукової молоді. У комплексі цих двох ресурсів створюються наукові лабораторії:

- розширення сфери послуг за рахунок освіти, відбувається

зменшення виробництва сировинної та переробної промисловості у створенні національного продукту.

– формується клас «інтелектуалів», для праці яких характерна творчість та інтелектуальна діяльність.

Індустріальне суспільство, засноване на промисловій революції та досягненнях науки і техніки, натомість інформаційне суспільство, яке переглядає роль інформації на основі технологій обробки та створює нові суспільні блага.

Л. Прокопенко, проаналізувавши певні тенденції, крізь призму історичних форм правління, сутнісні особливості їх завдань і функцій, деякі чинники, пов'язані із загальною закономірністю розвитку суспільства та Української держави, визначає основні етапи створення та розвитку системи управління освітою в Україні.

Першому етапу характерний період формування первісних людських общин (це 35 - 40 тис. років тому) та до формування перших офіційних держав XIII століття. Перший етап базується на інституціональному підході, що пов'язаний із формуванням перших освітніх організацій, інституцій.

Другий етап розвитку управління освітою починається з утворенням колишньої Давньоруської держави і триває до другої половини XVIII ст.

Третій етап охоплює другу половину XVIII століття і триває до початку XX століття.

Четверта сучасна фаза – це період з 1917 по 1991 рік.

П'ятий етап фактично починається з проголошення Незалежності України з серпня 1991 року [4].

Українські вчені та дослідники Т. Литнєва, О. Сухомлинської та О. Савченко, у своїх працях уможливають простежити історичну парадигму становлення та розвитку системи загальної середньої освіти в Україні доби незалежності. Загалом науковці виділили сім етапів перебудови вимог до організації закладів загальної середньої освіти періоду існування радянської держави та становлення системи освіти незалежної України.

Основною метою такого впровадження у навчання була ідея радянської влади, до навчання робітничим професіям школярів під час освітнього процесу, задля працевлаштування на виробництвах, колгоспах тощо.

1. 60-і р.р. XX ст. – етап характеризується зміні освітнього середовища від виробничого до індивідуального підходу навчання до кожної особистості. Загалом така зміна стала можливою завдяки занепокоєння вчителів та батьків перевантаженістю дітей

2. 70-ті р.р. XX ст. – етап характеризується запровадження діяльнісного підходу до змісту всіх ланок освіти;

3. 80-і р.р. XX ст. – етап переходу до культурологічної концепції змісту всіх ланок освіти;

4. 90-ті р.р. XXI ст. – етап формулювання та впровадження ідеї “гуманної освіти”;

5. поч. XXI ст. – етап впровадження компетентнісної парадигми змісту освіти.

З проголошенням незалежності в Україні починається новий етап організації ЗЗСО. З початку 1990 р. актуальності набуває створення теоретичних основ та впровадження ідеї гуманізації освіти. З отриманням незалежності, Україна розпочинає шлях нових засад розвитку ЗЗСО. Розглянемо пріоритетні напрями реформування (рис. 1.4).

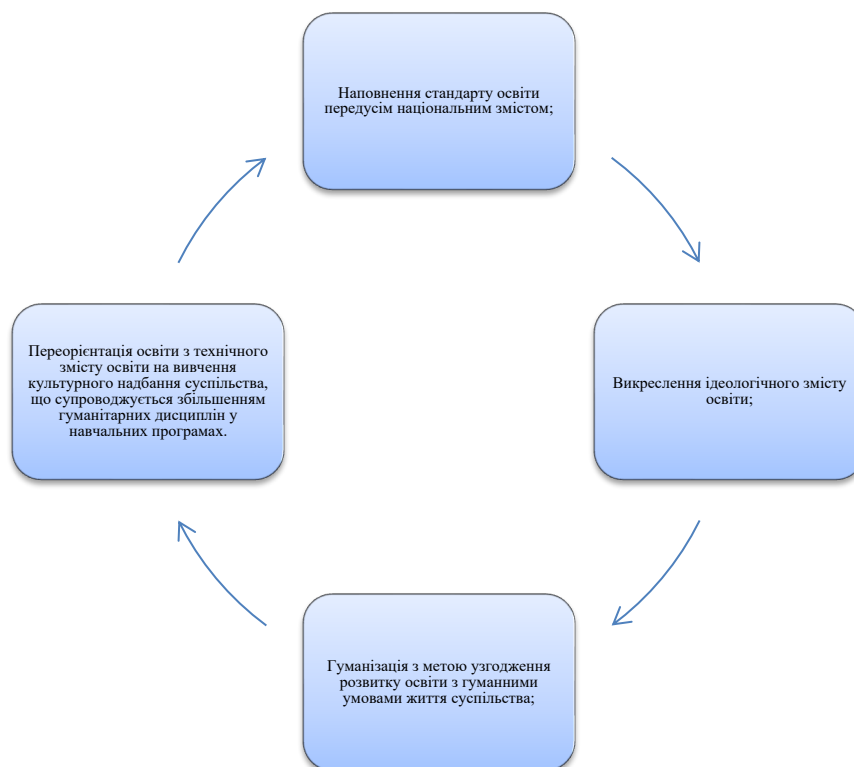

Рис. 1.4 Пріоритетними принципами реформування освіти у закладах ЗСО (побудовано на основі [22])

Українські вчені С. Гончаренко та Ю. Марьований і стали основоположниками «Концепції гуманізації загальної середньої освіти» (1994).

Гуманізацію автори визначають як безпосереднє відображення в освітньому процесі такої тенденції розвитку сучасного суспільства, де людська індивідуальність визнається найвищою цінністю [10]. На думку вчених цієї концепції, гуманізація надала нові пріоритети у формуванні ЗСО. Ці концепції базувалися на сприятливому почутті приналежності до нації, що є дуже важливим елементом духовності, а також на прищепленні ідей неоднозначності та альтернативності змісту гуманітарної та соціальної освіти [22].

На сучасному етапі функціонування системи освіти загальною тенденцією реформування є виховання особистості з динамічним поєднанням

знань, умінь та навичок (компетентностей) та здатністю до швидкого реагування на зміни в суспільстві (інноваційною культурою). Щодо закладів загальної середньої освіти провідним нововведенням є НУШ (Нова українська школа), дана концепція заснована згідно Закону України про повну загальну освіту [11]. Метою Нової української школи є виховання учня – новатора, дитина яка матиме компетентність якісно мислити, розумітися в екологічному, математичному, гуманітарному напрямку навчання. За своєю суттю концепції НУШ спрямовані для того, щоб відійти закладам ЗСО від шаблонного навчання (сидіння за партою – слухати учителя), натомість побудувати інтегративне навчання з елементами проектного. Таким чином доречним вважати, що у закладах загальної середньої освіти реформування відбувається в бік інтегративного навчання [31].

Щодо закладів вищої освіти на сучасному етапі функціонування, виші керуються Законом України про вищу освіту [13]. Провідними тенденціями є виховання фахівців окремого наукового спрямування з наскрізними знаннями з інших дисциплін. Для вишів характерним у навчальних планах студента є можливість вибору дисциплін профільного, загального та вибіркового спрямування. Щодо вибірових дисциплін, цікавим є впровадження сертифікатних освітніх програм (СОП). Для формування компетентнісних навичок студента дане введення є вкрай необхідним та важливим. Адже, це розширює індивідуальну освітню та наукову траєкторію студента. За даним механізмом студент має право самостійно обирати сертифіковані освітні програми для вивчення. До прикладу, студент за спеціалізацією публічне адміністрування може обрати для вивчення освітній компонент PR-технологій в публічній владі, адже це розвине його компетентнісні уміння, знання та навички, щодо подальшого розвитку у даній галузі та майбутнього превлаштування. А також, здобувач освіти має право обрати зовсім іншу освітню програму на власний розсуд, яка може не збігатися з його професійним зорієнтуванням та навчанням у закладі вищої освіти. Отже, аналіз науково-педагогічної літератури та інших нормативних документів

показує, що сучасний стан системи освіти є процесом децентралізації, тобто передачі багатьох функцій і повноважень від вищих до нижчих органів управління. Вищі державні органи безпосередньо визначають найбільш загальні стратегічні напрями, та місцеві органи державної виконавчої влади та органи місцевого самоврядування очолюють роботу з вирішення окремих матеріальних, кадрових, організаційних фінансових питань.

1.2 Особливості реформування системи освіти в Україні

Державна політика у сфері освіти та науки відіграє важливу роль у забезпеченні розвитку людського капіталу та досягненні економічних переваг у вигляді стабільного економічного зростання, соціального та індивідуального добробуту, якості життя. Досягнення цих цілей вимагатиме політичних ініціатив, ефективних управлінських рішень та довгострокових інвестицій.

На жаль, сьогодні освіта в Україні не відповідає сучасним вимогам суспільства, світовим тенденціям та потребам економіки. Тому здійснюється реформування освітнього сектору для забезпечення нової якості освіти на всіх рівнях, від ранньої освіти, вищої освіти та освіти дорослих.

У науковій сфері ця реформа покладе край стагнації та ізоляції дослідницьких галузей, створить попит на якісну підготовку науковців та якісний розвиток у сферах фундаментальної та прикладної науки, зменшить розрив між дослідженнями та впровадженням.

Сьогодні реформа освіти здійснюється за такими пріоритетними напрямками (згідно Закону України «Про освіту» статтею 53, гарантується кожному право на здобуття освіти), розглянемо у рис. 1.5

Рис. 1.5 Сучасні пріоритетні напрямки реформування освіти
(побудовано на основі [10])

Кожен напрям виконує завдання, спрямовані на досягнення спільної

мети, задля досягнення мкети перетворити українську освіту на інноваційне середовище, де учні зможуть отримати важливі компетенції, необхідні кожному для успішного життя.

Сильну та конкурентоспроможну економіку нашої країни забезпечує згуртоване співтовариство відповідальних, активних та ініціативних людей. Українські навчальні заклади повинні готувати продуктивну молодь, висококваліфікованих робітників та фахівців своєї справи, для цього зміст професійно-технічної, допрофесійної та вищої освіти необхідно постійно оновлювати з урахуванням потреб ринку праці. Особливої актуальності набувають теми підвищення кваліфікації працівників, їх конкурентоспроможності, що в позитивному ключі впливає як на розвиток установ де вони працюють так і на економіку країни загалом.

Таким чином охарактеризуємо різні ланки освіти з метою дослідити ефективність функціонування закладів освіти.

Доступна та якісна дошкільна освіта. Метою цієї реформи є забезпечення доступу всіх дітей до якісної ранньої (дошкільної) освіти. Відкрито заклади дошкільної освіти, в тому числі приватні, створено додаткові місця в уже діючих закладах. Починаючи з 2020 року в Україні додатково створено 71 675 місць для дошкільнят, таким чином черга помітно спадає і досягає цифри у 26 783. Моніторинг ЗДО надає можливість проаналізувати реформування та покращення ранньої освіти, та забезпечення всіх охочих навчальними місцями. Додаткові місця для навчання створюються навіть в умовах пандемії (3000 місць створено). Дана цифра помітно розвантажує ЗДО, та демонструє успіх даного покращення, тому прослідковується чисельність на 100 місць 105 охочих, у 2018 році ця цифра досягала 108.

Станом на 1 січня 2020 року кількість дітей з особливими потребами, які навчаються в інклюзивних спеціальних навчальних групах, зросла у 2,1 раза (4681 осіб). У 2019 році запроваджено субвенцію з державного бюджету, кошти якої спрямовуються, зокрема, на надання розвиваючих та психолого - освітніх послуг для дітей з особливими освітніми потребами, які виховуються

в комплексних групах соціального супроводу ЗДО.

Основна проблема полягає в тому, що існує великий розрив між наявними можливостями та потребами в дошкільній освіті дітей дошкільного віку. Значна кількість дітей не має доступу до високоякісної дошкільної освіти, що може підірвати можливості розвитку, майбутній успіх у школі, а також поглибити соціальну нерівність. Станом на 2023-2024 навчальний рік одним із пріоритетних завдань, яке потрібно вирішувати негайно це забезпечення навчальних закладів дошкільної освіти, надійними сховищами, укриттями які будуть розраховані вмістити повний склад учнів та педагогів закладу. Важливо, перед початком навчального року Державна служба з надзвичайних ситуацій України розробила рекомендації щодо організації укриттів [46]. Тож, досліджуючи даний нормативно – правовий документ для закладів освіти, важливим є той факт, що незважаючи на організацію освітнього процесу в надзвичайних ситуаціях (війна) пріоритетним є забезпечення якісної, безперервної освіти в безпечних умовах [17].

Рівна доступність дитини до ЗДО, не гарантує якісної освіти. Удосконалення змісту дошкільної освіти, перепідготовка вихователів, створення можливостей для інклюзивного навчання, забезпечення наступності між дошкільною та початковою освітою, відслідковування виховного процесу дитини у сім'ї, налагодження системи роботи з батьками, створення високоякісного середовища в закладах дошкільної освіти - це ті потреби, які слід виконати задля вдосконалення ЗДО [37].

З 24 квітня по 5 травня 2023 року Державне агентство якості освіти України провело моніторингове дослідження (анкетування) щодо забезпечення рівного доступу до дошкільної освіти. Дане анкетування виявило деякі потреби, які потребують негайних рішень.

За останні три роки кількість дошкільних закладів в опитаних муніципалітетах зменшилася майже на 1,5% (у 2021 році з 1058 шкіл до 1043 шкіл у 2022 році). Однією з головних причин є зменшення кількості дітей. Кількість дошкільнят у відвіданих районах зменшилася на 16%.

Серед опитаних керівників закладів дошкільної освіти 69% підтвердили зменшення кількісної цифри вихованців, через причину виїзду родин за кордон чи міграцію в інші регіони країни. Інша частка (31%) опитаних керівників відзначають значний чисельний приріст вихованців, це зумовлено внутрішньо - переміщеними особами. За інформацією в опитаних громадах на початку 2023 року дітей з цієї категорії населення становила 5311 осіб, з них 75% (3983 особи) відвідувачі саме закладів дошкільної освіти.

За інформацією місцевих органів управління освітою, в громадах де відбувався моніторинг кількість дітей які не відвідують заклади дошкільної освіти зменшується. В 2021 році 18% дітей від загальної кількості не відвідували ЗДО, у 2022 році - 16%, у поточному 2023 році цифра зростає, та досягає 22%, найбільша кількість у Кіровоградській, Миколаївській Одеській та Львівській областях (рис.1.6).

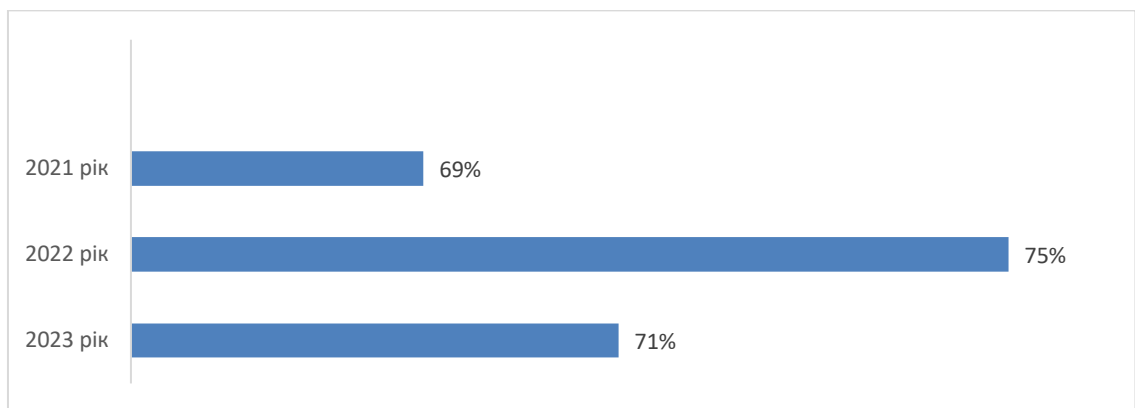

Рис. 1.6 Відсоток дітей старшого дошкільного віку (5-6 років), які охоплені дошкільною освітою у ЗДО

При цьому фактична кількість дітей у кожному п'ятому сільському, кожному четвертому селищному та кожному третьому міському закладу дошкільної освіти перевищує можливості забезпечення навчальними місцями. На свою чергу на зарахування на навчання у ЗДО очікує 20% дітей молодшого та середнього дошкільного віку та 15% старшого.

Головною причиною зниження відвідуваності дошкільних закладів

освіти є відсутність належних укриттів на випадок повітряної тривоги. Хоча діти і зараховані та перебувають у закладах лише у списках, але реального доступу до дошкільного закладу освіти не мають. За такої критичної ситуації педагогічний колектив установ перебуває на вимушених простоях чи у відпустках за власний рахунок.

Місцеві органи влади за можливості врегульовують дані питання щодо забезпечення ЗДО відповідними укриттями. Критично це питання виступає у сільській місцевості, де кожен четвертий заклад не має взагалі приміщення для обладнання укриття. Кожен п'ятий міський ЗДО повідомляє про неукомплектованість всіма необхідними речами приміщень для укриття від небезпеки.

За результатами онлайн-опитування, у 57% загальноосвітніх навчальних закладів (особливо 100% у Закарпатській та Тернопільській областях) навчальний процес проходить очно, 29% – дистанційно та 14% – у змішаному форматі

Для здійснення процесу дистанційної освіти освітні агенти використовують:

1. Інструменти цифрової конференції (Google Meet, Zoom) для взаємодії в реальному часі (синхронний режим);
2. Платформа для створення та використання цифрового освітнього контенту (відео, презентацій тощо);
3. Інтернет-ресурси на платформі дошкільного розвитку «НУМО».

Проте закриті групи у Viber все ще залишаються основним засобом спілкування.

Розглянемо забезпечення закладів дошкільної освіти педагогічними працівниками. 79% керівників вважають, що заклади освіти повністю забезпечені педагогічними кадрами; 15% – згубно для заміщення тимчасово відсутніх вчителів, але 6% ЗДО не мають викладацького складу. Зміни у складі та чисельності педагогічного персоналу відбулися за рахунок звільнень (22%), звільнення (20%), відпусток без збереження заробітної плати (12%). 30%

опитаних керівників зазначили відкриті посади в ЗДО. Найбільш затребувані психологи-практики, вчителі фізкультури та музичні керівники.

У відвіданих громадах на базі яких було проведено моніторингове дослідження кількість інклюзивних груп у ЗДО у 2021 році налічувало 411, натомість у 2023 році відбувається зростання до 520, дані групи в загальній кількості налічували 3713 дітей які потребували спеціалізованого психолого - педагогічного супроводу у ЗДО.

За час моніторингового анкетування керівники запевняють про можливості очолюваних ЗДО:

1. запроваджено інклюзивне навчання (39%);
2. створені умови безбар'єрного доступу до приміщень ЗДО (48%) в тому числі створені умови пересування між поверхами закладу (16%);
3. облаштовані кімнати гігієни для осіб з особливими потребами (відповідні кабінки для людей на інвалідних візочках) (10%);
4. створено ресурсні кімнати (облаштування окремих зон для дітей з окремими освітніми потребами, де відбувається окремий психолого - педагогічний супровід) (21%).

За час вивчення питання про забезпечення кадрами для організації інклюзивного навчання, спостерігається тенденція за останні три роки:

1. вивільнення кадрових місць вузького спрямування місць (дефектологів, логопедів);
2. знижується кількість працівників, покликаних на допомогу вчителю (асистентів) за останній рік на 4%;

Тож, незважаючи на всі труднощі з якими стикаються заклади дошкільної освіти, слід дотримуватися рекомендацій Державної служби якості освіти та намагатися подолати труднощі задля успішного розвитку та функціонування типових установ освіти.

Далі розглянемо реформування закладів загальної середньої освіти та реформу впровадження Нової української школи (НУШ) [28].

Метою реформи нової української школи є забезпечення рівного

доступу до якісної загальної освіти в середовищі комфорту, безпеки, всебічного розвитку та в сучасних умовах технологічного прогресу; засвоєння учнем глибоких, змістовних знань та для оволодіння необхідних життєвих навичок; виховати в особистості творчих, лідерських та індивідуальних якостей.

Для уможливлення здійснення основних засад НУШ прийнято Закон України «Про повну загальну середню освіту» [11], який передбачив такі нововведення:

1. можливість мережевого зв'язку профільної старшої школи;
2. можливість для учнів обирати індивідуальні навчальні плани;
3. автономію учня та створення учнівського самоврядування;
4. створення можливості професійного кар'єрного зростання вчителів та виплати гідної заробітної плати;
5. педагогічне стажування;
6. можливість підписання контрактів для педагогів пенсійного віку та директорів шкіл.

Затверджується «Державний стандарт початкової освіти» [8], а відповідно запроваджується новий зміст початкової освіти, впроваджується компетентнісний підхід та інтеграція навчальних дисциплін у початкову освіту, затверджується типові освітні програми для молодшої школи. У «Нових українських школах» уже навчається понад 1 мільйон учнів."

У 2023 році затверджений обсяг освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам склав 79,7 млрд гривень. Для поліпшення матеріально-технічного стану шкіл запроваджено цільові субвенції. Програми включають закупівлю меблів, навчальних матеріалів для початкових шкіл, цифрового обладнання та закупівлю шкільних автобусів, цього року виділено субвенцію на створення програми «Спроможна школа», активно фінансується програма STEM - освіти. Дана реформа освіти активно впроваджується у заклади середньої освіти задля всебічного розвитку молоді та виховання в них індивідуальних рис та якостей характеру задля майбутньої соціалізації в

суспільстві та на робочих місцях.

В сучасних умовах, в якій перебуває освіта виникають перепони для здійснення освітнього процесу. З початку повномасштабної війни на території України, всі ланки освіти перебувають в умовах пристосування освіти до воєнного стану.

Жахливі події війни впливають на всі сфери життя, особливо на якість освіти. Під час війни навчання мало багато особливостей, учні були змушені проводити багато часу в укриттях чи поза домівкою, тому зміни відбулися і в організації самого освітнього процесу, і в більшості випадків ці зміни несли негативний характер.

Особи віком від 6 до 23 років змушені адаптуватися до сучасних умов навчання. За час введення повномасштабної війни 1,8 мільйона дітей покинули країну, щоб продовжити безпечне навчання за кордоном, а деякі залишаються вдома, щоб навчатися тут в умовах війни. Кожен учень чи студент перебувають у різних навчальних закладах різного ступеню акредитації, але життя продовжується, і потреба в освіті не втрачає своєї актуальності, натомість освітні вимоги з кожним роком зростають.

Війна - це кризова умова в якій перебувають всі ланки діяльності, і освіта не виключення. Умови війни не оминули жодну групу населення, а підлітків особливо, це тому, що вони є найбільш вразливими в суспільстві під час свого розвитку та соціального зростання. Школярі та студенти в цьому віці навчаються і тому належать до групи, яка потребує підтримки свого морального та психологічного стану. Зараз сфера психологічної підтримки в Україні недостатньо розвинена, тому українцям важче вийти зі складної моральної ситуації, ніж в інших країнах Європи чи Америки. Падіння морального стану може бути спричинене різними чинниками, зокрема переїздом в інший регіон чи країну, втратою близьких і родичів, перешкодами для спілкування з колегами за кордоном і посяганням на нові потреби, зокрема невизначеністю щодо живого спілкування та соціальних умов.

Психологічна підтримка занадто важлива в реаліях подібного існування

особистості. Заклади освіти практично були готові до впровадження дистанційного навчання за причини пандемії. Освітнє середовище швидко сколихнулося, та за допомогою технічних засобів зв'язку продовжили освітній процес для дітей які не залишили кордони держави, не рідкісним явищем було залучення до українського освітнього процесу осіб які перебувають за кордоном. Даний метод був підтриманий урядом, задля адаптації дітей, які залишили державу. Всі ланки освіти з початку війни перебували на дистанційному або змішаному форматі навчання. З нового 2023 - 2024 навчального року місцеві органи влади за розпорядження Міністерства освіти і науки України намагалися забезпечити повноцінне очне (денне) навчання кожного учня чи студента. На даному етапі освіта в умовах воєнного стану функціонує та продовжує свій розвиток [35].

За принципом ієрархії наступна досліджувана ланка освіти є *професійно-технічна освіта*. Метою є формування конкурентоспроможної системи професійного навчання, яка відповідає потребам індивідів на ринку праці та професійній реалізації молодого покоління.

Концепція «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» [14], запропонована на період до 2027 року, передбачає реформи професійно-технічної освіти, такі як адміністративна та фіскальна децентралізація, підвищення якості професійно-технічної освіти та зміцнення зв'язків з ринком праці».

В державному бюджеті передбачено фінансування освіти для здобуття повної загальної середньої освіти учнями професійно-технічних навчальних закладів (2020 рік – 1,5 млрд. гривень), здобуття професійної підготовки за професіями загальнодержавного значення (2020 рік – 200 рік) Фінансування виділяється для створення сучасних професійно - технічних центрів по всій території України, протягом 2016 - 2020 років створено 145 одиниць оновлених, та повністю укомплектованих навчальних приміщень. [37]. "

Наведемо деякі статистичні дані, щодо розвитку та діяльності закладів професійної освіти в Україні станом на 2021 рік:

До навчання залучено 236,6 тис осіб з числа випускників закладів загальної середньої освіти; незайнятого населення - 0,6 тис. осіб; працевлаштоване населення - 7,1 тис. задля перекваліфікації та підвищення власних професійних навичок. На базах закладів професійно - технічної освіти педагогів налічується 31,5 тис осіб, з них старших майстрів та майстрів виробничого навчання - 13,7 тис, та викладачів - 11,3 тис.

Однією з причин реформи є необхідність задовольнити потреби українського ринку праці якісними фахівцями. Нині роботодавці готові платити кваліфікованим робітникам гідну заробітну плату, створювати комфортні умови для роботи та забезпечувати сучасними матеріалами. Однак імідж і стереотипи щодо випускників профтех часто нівелюють усі переваги. Продемонструємо окремі факти у рис 1.7:

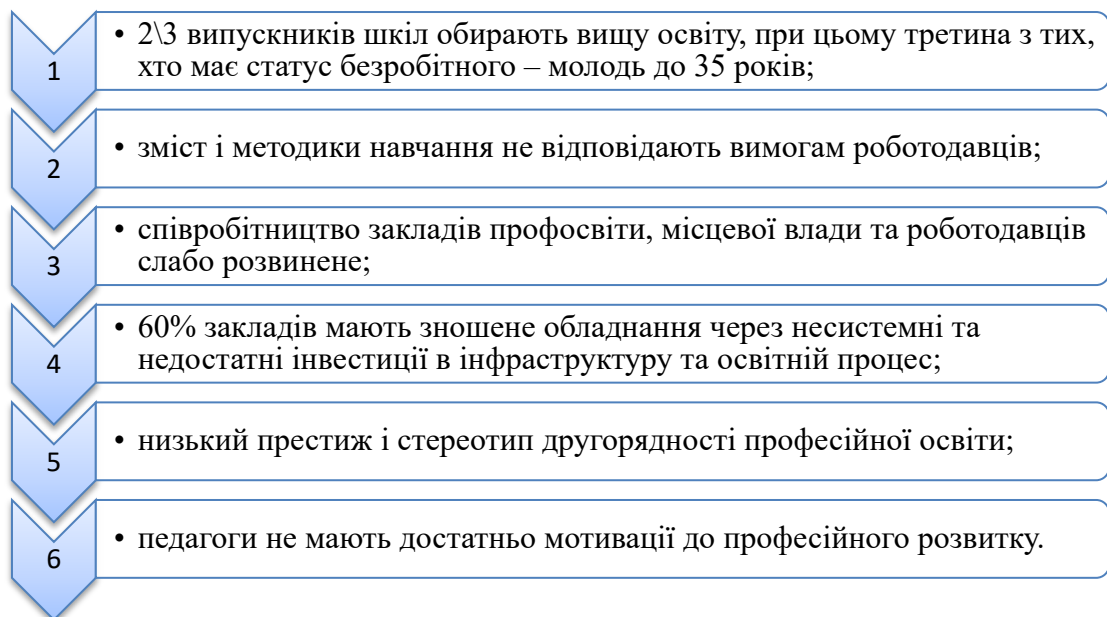

Рис. 1.7 Чинники, які призвели до реформування професійно-технічної освіти (побудовано на основі [11])

Реформування професійної освіти в Україні передбачає масштабне «перезавантаження» системи, яке супроводжуватиметься не лише модернізацією інфраструктури, а й зміною стандартів освіти та навчанням педагогів.

У 2019 році стартувала Програма ЄС «Soft - Skills: Кращі навички для сучасної України». Проект сприяє реформі професійно-технічної освіти в Україні з метою зробити відповідне вимогам ринку праці навчання та допомогти здобувачам реалізувати потенціал. Програма триватиме до поточного 2023 року.

У 2020 році Колегія МОН схвалила Стратегію розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на період до 2023 року. Вона передбачає чотири головні напрями розвитку:

1. покращення змісту та якості професійної освіти;
2. розвиток державно-приватного партнерства;
3. популяризацію сфери;
4. побудову ефективної системи управління та фінансування.

Закладені в Стратегії ідеї деталізують завдання Концепції реформи «Сучасна професійно-технічна освіта» на період до 2027 року [42].

Суттєво розширює горизонти підтримка реформи на національному рівні. 30 березня 2021 року Президент України Володимир Зеленський підписав Указ «Про пріоритетні заходи щодо розвитку професійної (професійно-технічної) освіти», на виконання створено Раду з питань розвитку професійно-технічної освіти як консультативно-дорадчого органу при Президентові.

Крім того, 9 грудня 2021 року Уряд затвердив концепцію Державної цільової соціальної програми розвитку на 2022-2027 роки, яка передбачає реалізацію реформи децентралізації, осучаснення змісту та якості освіти, розвиток партнерства, а також популяризацію професійної освіти.

Головні завдання, які необхідно виконати для здійснення реформи: прийняти Закон «Про професійну освіту», над яким упродовж 2021 року

активно працювала робоча група, створена при Комітеті Верховної Ради з питань освіти, науки та інновацій. Планується прискорити передачу закладів професійної освіти в комунальну власність, розробити стратегічні плани розвитку регіональних мереж закладів професійної освіти, що допоможе закріпити управління закладами на місцях та розвинути їхню автономію.

Для повного розуміння загальної картини реформування системи освіти України, слід розглянути *реформування вищої та післядипломної освіти*. Реформа має на меті підготувати випускників вищих навчальних закладів до конкурентоспроможних професіоналів на ринку праці, здатних вирішувати складні проблеми, створювати інноваційні інтелектуальні продукти, започатковувати у своїй діяльності новітні підходи до роботи та навчання підростаючого покоління.

Розпочатий процес прозорого фінансування вищих навчальних закладів за результатами наукової, педагогічної та міжнародної діяльності. Запроваджено вартість по ефективності для здобуття вищої освіти, що дає змогу пристосовувати вартість навчання за окремими спеціальностями до фактичних витрат, погіршуючи якість надання освітніх послуг здобувачам вищої освіти.

Прийнятий Закон «Про фахову передвищу освіту» [12], положення якого дозволяють відслідковувати управлінські елементи щодо закладу освіти, порядок обрання керівника закладу, видозмінюють фінансування закладів. Норми даного положення виключають навчання студентів за віковими обмеженнями, уможливають самостійного обрання форм освітнього процесу.

Для забезпечення рівного та прозорого вступу до другий (магістерський) рівень вищої освіти розширено перелік спеціальностей для вступу на які необхідно буде скласти вступний іспит з іноземної мови (ЄВІ) у складі ЗНО з 32 освітніх спеціальностей у 2019 році, на 2020 рік даний перелік зростає до 80 спеціальностей.

Успішно стартує проект дуального навчання в ПТНЗ та ВНЗ. Протягом

чотирьох років у 44 довузівських та вищих професійно-технічних закладах проводився експеримент із дуальним навчанням.

З 2016 по 20203 рік кількість прибулих з тимчасово окупованих територій чи території де ведуться активні бойові дії зросла вдвічі. Головною проблемою у сфері вищої освіти є нездатність випускників вищих навчальних закладів повноцінно брати участь в українському ринку праці. Поточна національна політика спрямована на розширення університетської автономії, створення прозорих і справедливих умов для доступу до якісної вищої освіти та підвищення вимог до вступу до університетів. Створені умови для набуття ВНЗ широкої автономії (зокрема фінансової).

Розвиток науки та інновацій в освіті є пріоритетним завданням держави. Мета цієї реформи створити ефективну систему управління та фінансування науки, забезпечивши тим самим належні умови для отримання спеціалізованих знань українськими вченими. За чотири роки бюджет конкурсу молодих вчених зріс більш ніж у вісім разів (до 100 мільйонів грн), а розмір президентських і урядових стипендій для молодих вчених зріс більш ніж удвічі."

Інноваційні процеси у вищій освіті вимагають створення інноваційного освітнього середовища, спрямованого на реалізацію стратегічних цілей і завдань розвитку освіти, відповідно до основних положень Болонської декларації [44]. Лише сутнісна інноваційна освіта може виховати цілісно розвинену, незалежну та самодостатню людину, що живе за сучасними інноваційними законами глобалізації.

Удосконалення освітніх процесів у вищій освіті відбувається в контексті світових тенденцій, таких як:

1. безпечне навчання з великою кількістю студентів (аудиторією);
2. адаптація навчального процесу та освітнього середовища до індивідуальних потреб студентства, учнів;
3. базуватися та розвивати автономію всіх освітніх структур та відповідних підрозділів;

4. фокус інновації в освіті - провідний напрям для розвитку освітньої галузі в Україні;
5. запровадження підроздільного, модульного навчання здобувачами освіти.

Теоретико-методологічною основою визначення сутності поняття «освітнє середовище» є концепції сучасних дослідників, які врахували різні аспекти цього визначення (Ю. Мануйлов, Н. Селіванова, Л. Новікова, Л. Буєва, І. Якиманська). Проте проблема різниці між інноваційним середовищем та інноваціями.

Педагоги-дослідники даної галузі стверджують, що новатори формуються лише в умовах інноваційного середовища. А. Каташов узагальнює різні підходи до визначення поняття «інноваційне середовище закладів освіти» і називає його духовним простором, у якому функціонують заклади освіти та забезпечують саморозвиток вільної та активної особистості, де реалізація творчого потенціалу дітей та інших особистісних якостей та рис можливо досягти із - забезпеченням матеріально - технічних умов сучасного рівня та тенденцій провідних країн світу.

Освітнє середовище – це функціонально-просторовий зв'язок освітніх суб'єктів, у якому будуються тісні, багатосарові групові стосунки, і може розглядатися як модель соціокультурного простору, в якому відбувається розвиток особистості.

Н. Разіна розглядає поняття «інноваційне освітнє середовище» як сукупність взаємопов'язаних умов, які забезпечують виховання людини та формують особистість педагога з інноваційним мисленням, креативністю і здібностями, професійною спроможністю людини [15].

Особистість є одночасно і продуктом, і творцем інноваційного середовища. Результати дослідження В. Явіна, який під освітнім середовищем розуміє «систему впливів і умов, що формують особистість за певною моделлю, а також можливості розвитку цієї особистості в полісоціальному просторі суб'єкта» [9].

Як зазначає В. Ясвін, тип освітнього середовища визначається умовами і можливостями середовища, які сприяють розвитку активності (і пасивності), свободи (або залежності) особистості молоді. Дослідник вважає, що освітнє середовище не має чітко визначених меж.

Останні визначають самі суб'єкти освітнього процесу (директори, вчителі, батьки, діти). «Можна сказати, що кожен сам визначає межі свого освітнього середовища».

Так, у наукових документах поняття «освітнє середовище» з одного боку розглядається з точки зору соціальної педагогіки як об'єднання дій школи, сім'ї та позашкільних елементів школи та громадського середовища, інформації культури; по-друге, це сукупність матеріальних вимог відповідно до освітніх, ергономічних та санітарно-гігієнічних вимог навчального процесу.

Отже, інноваційне освітнє середовище – це своєчасно та освітньо організований живий простір діяльності, який сприяє розвитку інноваційних ресурсів кожної особистості; засіб інтеграції та просування інноваційного потенціалу закладів освіти. Інноваційне освітнє середовище регіону – це сукупність організації належних умов на певній території, створених для реалізації соціально-педагогічних та дослідницьких ініціатив, і водночас має власну організаційну структуру та функції.

Інноваційне освітнє середовище структурно включає три взаємопов'язані компоненти: матеріальні, матеріально-технічні та технологічні ресурси, які взаємопов'язані та визначають освітні умови формування свого міста. Виникнення інноваційного середовища як нового розвитку педагогічної науки є наслідком протиріч, які існують між інноваційними практиками та консервативними формами навчання, які не відповідають вимогам віку.

Екологічний підхід до проектування змісту освіти сьогодні набуває особливої актуальності з розвитком глобальних електронних мереж, освітнього Інтернету, комп'ютерних технологій тощо.

Тож, підведемо підсумок висвітленого матеріалу. Безперечно головним чинником для реформування системи освіти України – це європейські погляди на розвиток системи освіти. Заклади дошкільної освіти в пріоритеті своєї діяльності базуються на розвиток концепції якісної та доступної освіти. Для досягнення даної цілі для ЗДО слід вирішити питання із-забезпечення кадрового складу, педагогів які б мали навчати дошкільнят. На сучасному етапі це реалізується шляхом заміщення педагогів, дане заміщення незавжди є фінансово стимульованим, тому впливає проблема фінансування.

Заклади загальної середньої освіти поступово опанували концепції Нової української школи – яка базується на вихованні особистості, яка б мала гармонійний розвиток у гуманітарному, інформаційному, математичному та екологічному напрямках. Для закладів ЗСО також пріоритетним напрямком розвитку надання освітніх послуг є впровадження інформатизації, використання засобів мультимедійного навчання та представлення інформації. Саме питання інформатизації освітнього середовища далі буде розглянуто у роботі.

Сфера вищої освіти базується за схожими принципами, адже прагне сформувати у здобувача освіти комплексне знання з вибраного фаху та поступово розширяти межі освітньої програми та формувати індивідуальну освітню траєкторію, надаючи можливість студенту обрання сертифіковані освітні програми для вивчення, стимулювати студентство до неформальної освіти та надаючи право на внутрішню та зовнішню мобільність. Зовнішня мобільність із-за введеного воєнного стану по всій території України є проблемним питанням, але дане право забезпечується дистанційною участю у міжнародних програмах чи науково-практичних конвенціях, семінарах тощо, докладніше проблеми та перспективи розвитку вищої освіти розглянемо далі.

Тож, сформулюємо наступні висновки до розділу. Феномен поняття «освітня реформа» в наукових дослідженнях з'ясовується з урахуванням основних ідей і потреб суспільства, а зміни педагогічного мислення та освітніх парадигм висвітлюються в наукових дослідженнях без урахування таких явищ

як вивчення історичних передумов реформування освіти.

Вчені розрізняють три етапи розвитку освітнього середовища та його публічне управління: античний, індустріальний, та інформаційний етап. Перші праці, які складають основу майбутнього освітнього менеджменту, з давніх часів посідали концептуальне місце в теорії менеджменту. Другий етап, індустріальний, пов'язаний із взаємодією теорії та практики та враховує мінливі вектори розвитку людства до індустріальної ери. Швидкі зміни в суспільстві та прогрес науки і техніки визначили потребу та попит на підготовлених працівників і вплинули на якісні зміни в системі освіти. Третій етап характеризується дуже широким спектром інформаційних каналів і їх великою кількістю. Індустріальне суспільство та інформаційне суспільство, засноване на промисловій революції та досягненнях науки і техніки, переосмислюють роль інформації та створюють нові суспільні блага на основі технологій обробки інформації.

На даному етапі освітні реформи впроваджуються за такими пріоритетними напрямками: доступна та якісна дошкільна освіта; сучасне професійне навчання; Нова українська школа - мета якої створити гармонійне середовище, в якому учень матиме змогу всебічно розвиватися, опанує навички міжособистісних відносин у суспільстві та виховує в собі любов до природи, високі моральні цінності та принципи; широке впровадження в освіту технічних засобів зв'язку та представлення медіа контенту в рамках освітнього процесу; якісна та доступна вища освіта, що підготує високоякісного фахівця та за час навчання зорієнтує подальший шлях розвитку здобувача освіти.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ УКРАЇНИ

2.1 Аналіз сучасних тенденції реформування системи загальної середньої освіти України

Загалом термін «реформування» (від французького слова «оновлення») визначається як «удосконалення, оновлення, надання всьому сучасного вигляду, зміна відповідно до вимог громадськості». Метою реформування (модернізації) системи є відповідність вимогам останніх стандартів, що в результаті підвищується ефективність і якість процесу [27, с. 142]. Тому, за словами М. Михальченка, поняття «модернізація» акцентує увагу на аспектах оптимізації та вдосконалення системи. Тому це нескінченний процес у сучасних умовах існування людства чи діяльності будь - якої системи. Крім того, модернізація є частиною більш широкого процесу - трансформації. Це, зокрема, оновлення системи освіти і навчання із збереженням відповідних надбань, досягнутих у попередній історичний період. З цього приводу А. Василюк зазначає, що однією з найважливіших ознак поняття «модернізація» є те, що зміни відбуваються лише в окремих елементах системи, а не в системі в цілому [2, с.10]. У сучасних умовах модернізація української освітньої системи передбачає орієнтацію на сучасні соціальні реалії, світові та європейські освітні стандарти [9].

Модернізація» означає поступову зміну, яка підвищує ефективність системи або окремої підсистеми та відповідає вимогам часу.

Термін «реформа» означає цілеспрямований процес часткових, систематичних, радикальних і комплексних змін в освіті, ініційований «зверху вниз» і регламентований законодавством відповідно до національної освітньої політики. Процеси змін і трансформацій, які зазнають сучасні освітні системи, по праву можна назвати реформами, оскільки конкретні реформи служать для проведення реформування.

Важливими є реформи закладів загальної середньої освіти в Україні, післядипломної освіти, тенденції реформування системи вищої освіти в

Україні. Тож коротко зупинимося на реформуванні загальної системи освіти України.

Визначимо сучасні тенденції реформування системи загальної середньої освіти (ЗСО) в Україні.

ЗСО є найважливішою ланкою безперервної освіти як за тривалістю, так і за важливістю та обсягом завдань, які вона виконує. Вона забезпечує виховання учнів як особистості та формує основу для успішної самореалізації особистості протягом життя. За останні 25 років система отримала національне утвердження з урахуванням нових методологічних засад [25].

Згідно Національної доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні Національної академії Педагогічних наук України 2021 року [27] основною метою системи ЗСО є і завжди буде соціалізація особистості, підготовка до успіху в суспільстві в усіх проявах людської діяльності. Суспільство постійно змінюється та оновлюється, а з ним і вимоги до випускників ЗСО, розвиток інформатизації та глобалізації освітнього процесу а також реорганізація освітньої мережі з метою надання якісної освіти всім її здобувачам (учням). У висновках та рекомендаціях на майбутнє висвітлені плани оновлення та трансформації освіти у закладах загальної середньої освіти. Таким чином, спробуємо проаналізувати дані пропозиції на майбутнє, які були закладені у 2021 році та виявимо, що вдалося виконати станом на 2023 рік. Аналіз сучасних тенденцій розвитку загальної середньої освіти будуватиметься наступним чином.

Перше – визначмо рівень вдосконалення мережі закладів загальної середньої освіти з метою надання рівного доступу до якісної освіти та усунення малокомплектних класів (груп) та усунення несприятливого розташування закладу освіти;

По –друге охарактеризуємо рівень впровадження інформаційна – комунікативних технологій у заклади загальної середньої освіти;

По – третя – розглянемо оновлення змісту освіти у закладах загальної середньої освіти.

Принцип вдосконалення освітньої мережі закладів загальної середньої освіти відбувається шляхом реорганізації. Реорганізація освітніх закладів перш за все необхідна з метою поліпшення якості освіти для всіх учнів, зменшення освітньої нерівності та забезпечення рівних можливостей отримання освіти. Реорганізація мережі закладів загальної середньої освіти відбувається згідно статті 32 Закону України «Про повну загальну освіту». Це пояснюється тим, що результати дослідження PISA-2018 чітко показують, що рівень освіти учнів у селах та селищах нижчий, ніж у їхніх однолітків, які навчаються в ліцеях, гімназіях і спеціалізованих школах великих міст.

Водночас, через пандемію та повномасштабну війну, освітні втрати учнів стали ще серйознішими. В деяких сільських малокомплектних школах відчутний дефіцит педагогічних кадрів, іноді в закладах освіти відсутні фахівці з необхідними профільними навичками, що змушує вчителів викладати предмети, не відповідні їхній основній спеціалізації. Це може призвести до того, що деякі предмети навчаються лише формально або зовсім не викладаються. Наприклад, дефіцит вчителів з певних предметів є поширеною проблемою в сільських школах, і це має прямий вплив на якість освіти дітей.

Згідно дослідження Державної служби якості освіти України, яке проведене у грудні 2022 – січні 2023 (дослідження переважно стосувалося саме шкіл сільської місцевості), демонструє, що у 55% шкіл помітно відбулися зміни у педагогічному складі, у 81% шкіл керівники закладів освіти повідомили, що освітній процес відбувається завдяки учителям – предметникам, та у 15% шкіл є практика постійного заміщення уроків іншими вчителями.

Реорганізація закладів загальної середньої освіти важлива також із економічної сторони. Адже, відповідно до статті 25 Закону України «Про освіту» та статті 37 Закону України «Про повну загальну освіту» фінансове утримання закладу освіти лягає на його засновника, тобто на кошти місцевого самоврядування. За таких умов у школах сільської місцевості, де переважно

малокомплектні групи фінансування може відбуватися у рази більше, на противагу міським закладам освіти де кількість учнів більша. Дане фінансування сільських шкіл можна охарактеризувати, як забезпечення матеріально-технічної бази школи для здійснення та покращення освітнього процесу, але в реаліях сьогодення це не так. Тому таким чином реорганізація закладів загальної середньої освіти допоможе подолати освітню нерівність та покращить загальну характеристику надання освітніх послуг. В даному контексті фінансування, процес реорганізації надасть фінансову самостійність ЗЗСО для забезпечення подальший механізм фінансування, згідно з яким кошторис закладу формується за двома факторами: кількістю учнів та обсягом бюджетних видатків на одного учня. Такий підхід дозволяє довірителям самостійно розробляти кошторис витрат і визначати, куди мають бути спрямовані кошти.

Даний процес реорганізації поступово впроваджується в країні. Це підтверджує той факт, що до 1 вересня 2024 року органи місцевого самоврядування повинні затвердити план формування мережі закладів загальної середньої освіти. Натомість правонаступники даних шкіл, заклади (ліцеї) до яких будуть приєднані дані заклади, до 1 вересня 2027 року повинні затвердити план дій, щодо створення всіх необхідних умов (покращення матеріально-технічної бази, оснащення кабінетів, налагодження мережі Інтернет тощо) задля здійснення якісного освітнього процесу європейського зразка. Тож, таким чином можна обумовити, що дана ідея є прогресивною, та має всі шанси на життя. Адже, всі діти (здобувачі освіти) закладів загальної середньої освіти мають право на якісну, безпечну та своєчасну освіту [47].

Другий аспект, який прагнемо дослідити та виявити відсоток впровадження у заклади загальної середньої освіти – це процес інформатизації закладів.

Протягом багатьох років концепція інформатизації в закладах загальної середньої освіти, що передбачає створення інформаційного середовища та інтеграцію інформаційних технологій у всі аспекти освітнього процесу, часто

була спрощено зведена до поняття комп'ютеризації, яке фокусувалось лише на оснащенні освітніх закладів комп'ютерною технікою. Такий підхід призводив до формального відзвітування про відсоток оснащеності шкіл комп'ютерною технікою, замість реальної інтеграції ІТ у навчальний процес. Нерідко впровадження та використання інформаційних технологій у школах залежало від ініціативи окремих ентузіастів-викладачів, не маючи системного характеру. Недостатній обмін досвідом та глибокий аналіз ефективності використання електронних освітніх ресурсів сповільнювали розвиток інформаційного освітнього середовища. Навчання вчителів основам інформаційно-комунікаційних технологій було далеко у 2015-2016 роках, хоча і надало їм відповідні сертифікати, не змогло повною мірою мотивувати їх до активного застосування отриманих знань і навичок [7].

Інтеграція інформаційних технологій в систему середньої освіти відбувалася через створення науково-педагогічних матеріалів для курсу "Інформатика", а також розробку цифрових навчальних ресурсів. Процес також включав професійний розвиток вчителів, викладачів і керівників освітніх установ, зосереджуючись на впровадженні ІКТ у освітній процес та створенні сучасних підручників, включаючи електронні версії. Протягом цього періоду, завдяки фінансуванню з державного бюджету, було створено серію освітніх програм, які тепер відомі як електронні підручники [2].

Особлива увага була приділена подальшому удосконаленню комп'ютерних освітніх середовищ, а також впровадженню в освітню практику відкритих освітніх систем, що базуються на хмарних технологіях. Це включало створення та інтеграцію відкритих електронних бібліотек, призначених для поширення та застосування цифрових освітніх матеріалів. Такі ініціативи значно підсилили методологічну та технологічну базу для розвитку системи загальної середньої освіти, забезпечивши розробку та реалізацію новаторських освітніх форм, зокрема тих, що базуються на відкритих інформаційно-комунікаційних мережах [3].

Внесення комп'ютерно-орієнтованих відкритих освітніх середовищ стає

ключовим у розвитку ІТ-компетенцій серед викладачів. Освітня підготовка педагогів повинна акцентувати на набутті та удосконаленні навичок використання інформаційно-комунікаційних технологій у різноманітних формах освіти, включаючи дистанційне навчання, роботу з учнями з особливими потребами, спеціалізоване та професійне навчання. Одним з ефективних методів збільшення ІТ-компетентності викладачів може стати співпраця в межах мережевого з'єднання освітніх установ різних рівнів для реалізації модульних освітніх програм.

Однією з провідних тенденцій у розвитку інформатизації освіти є розвиток інтелектуалізованих навчальних інструментів та систем, що підвищують ефективність освітнього процесу, роблячи його більш взаємодійним та адаптованим до індивідуальних потреб учнів. Такі системи, відомі як Smart-комплекси, адаптивні інтелектуальні системи, сприяють розробці персоналізованих навчальних стратегій, враховуючи існуючі знання, вміння та здібності учнів, а також допомагають вчителям оперативно створювати або модифікувати навчальні матеріали та проводити аналіз результатів навчання.

Ключовою задачею процесу інформатизації в системі загальної середньої освіти є розвиток та надання доступу до цифрових освітніх матеріалів. В майбутньому планується створити комп'ютерно-базоване освітнє середовище, засноване на інтеграції національних електронних ресурсів, а також запровадження нових відкритих систем навчання та передових педагогічних технологій. Для цього необхідно розробити цифрові освітні інструменти, електронні довідники, освітні веб-портали, електронні бібліотечні системи, а також нові методики дистанційного навчання.

В Україні приблизно 20 місцевих розробників працювали над створенням понад 380 електронних освітніх ресурсів. Однак, наразі тільки близько 280 з цих ресурсів сертифіковані Міністерством освіти і науки України, і вони покривають не всі шкільні предмети та дисципліни професійно-технічної освіти.

У період активного впровадження електронної педагогіки як нового напрямку у галузі педагогічної науки виникає ряд важливих завдань (рис. 2.1):

Рис. 2.1 Завдання, які виникають під час впровадження електронної педагогіки (створено на основі [3])

Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в навчальний процес сприяє оновленню навчального змісту та методології навчання, розширенню арсеналу педагогічних прийомів та розвитку інноваційних педагогічних систем і технологій, що базуються на використанні комп'ютерів.

Функції та структура педагогічних систем є концептуально пов'язаними із сучасними технологіями, такими як «хмарні обчислення», які все більше використовуються в педагогічній практиці.

Успішна інформатизація загальноосвітніх навчальних закладів (ЗСО) в значній мірі залежить від створення національної індустрії комп'ютерно-

орієнтованих засобів навчання, зокрема, програмного забезпечення для освіти, електронних освітніх ресурсів та їх широкого впровадження в навчальний процес. Вони повинні стати ефективними інструментами як для педагогічної, так і для управлінської діяльності в системі освіти. Розвиток електронних освітніх ресурсів є важливим чинником модернізації освіти на сучасному етапі.

Великий акцент робиться на тому, щоб докладно обґрунтувати комплекс вимог, які стосуються електронних освітніх ресурсів та програмних засобів для навчання. Таке обґрунтування передбачає розробку системи відповідних критеріїв і показників, які гарантують надійність та достовірність процедур експертизи та сертифікації цих ресурсів. Впровадження ІКТ у заклади загальної середньої освіти демонструє розвиток даного питання. До проблематики даного впровадження можна віднести лише свавільність дій керівників даних закладів та неналагоджений повністю план впровадження даного процесу покращення освітнього простору.

Розглядаючи процес впровадження інформаційно-комунікативних технологій у заклади загальної середньої освіти, дослідження плавно перетікає у розгляд напрацювань органів влади, щодо оновлення та модернізації освітніх програм [54].

Основним документом, який відображає шляхи реформування системи освіти до 2029 року, є Концепція нової української школи [18]. Цей документ визначає три етапи реформи: (2016 - 2018 р.р - перший етап; 2019 - 2020 р. р другий, та з 2023 по 2029 р.р - третій етап). На даний момент вивчення процесу впровадження концепцій Нової української школи діє третій етап.

Отже, основними тенденціями, що змінюють порядок денний системи загальної середньої освіти на сучасному етапі, наведені у рис.2.2:

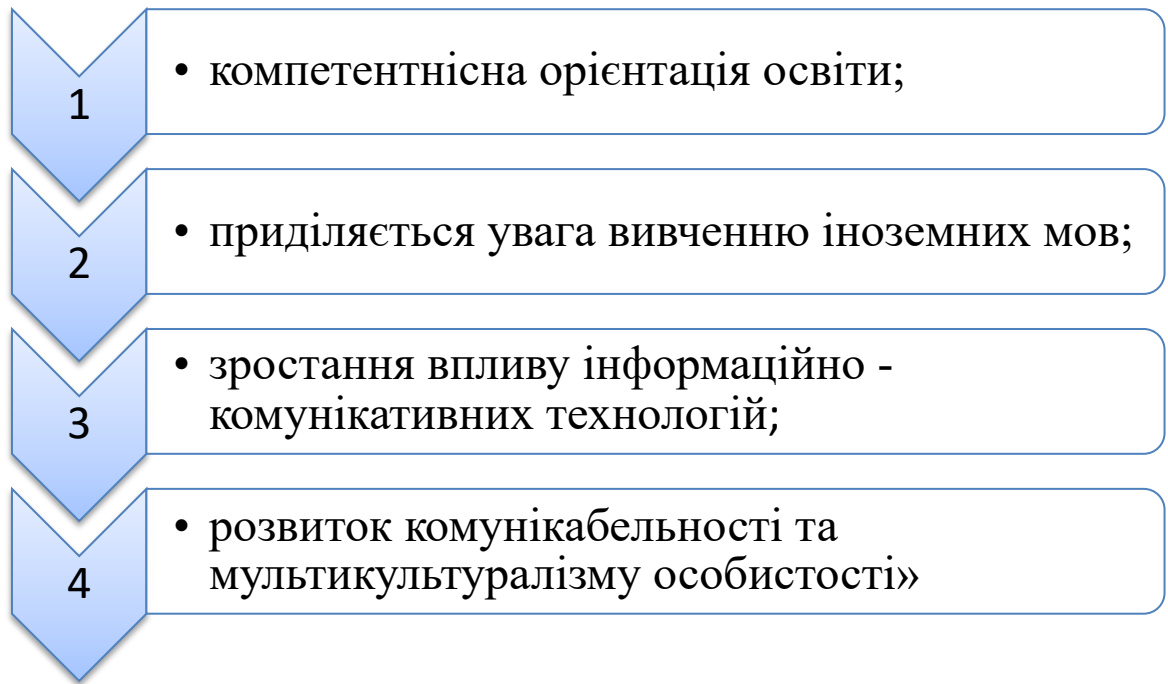

Рис. 2.2 Основні тенденції реформування системи загальної середньої освіти (побудовано на основі [54])

Головною передумовою реформування змісту освіти є форми здобуття середньої загальної освіти, підручників і навчальних посібників та вільний вибір учнями власної освітньої політики (траєкторії). Для викладачів, теж концепція НУШ надає способи постійного самовдосконалення та нову траєкторію розвитку, а саме: навчальні методи, форми, методи та засоби навчання, розробка індивідуальних, унікальних навчальних програм тощо [36]. Таким чином перед сучасною школою (освітою) постає завдання навчити учня жити в гармонії з суспільством, природою та самим собою, створити всі необхідні моральні, емоційні та матеріальні умови для саморозвитку особистості на перспективу в майбутньому [24].

Гуманізація змісту освіти передбачає розширення переліку гуманітарних і природничих наук та поглиблення інтеграції їх змісту, з метою формування ефективних людських стосунків як у суспільстві, так і в освітньому процесі.

У закладах загальної середньої освіти України широкої популярності

набирає тенденція до інтеграції змісту окремих дисциплін з метою досягнення кожним учнем міжпредметного узагальнення та кращого засвоєння матеріалу [16]. Тому тенденція до інтеграції змісту освіти гарантує не лише природність навчання, а й психічне здоров'я та цілісність свідомості учнів, оскільки інтегровані знання є істотними.

Компетентнісні завдання відіграють роль технологічного інструментарію в освітньому процесі загальної середньої освіти. За допомогою завдань такого роду можна буде організувати навчально-пізнавальну та проектну діяльність учнів, забезпечивши ще ефективну підготовку до життєдіяльності в умовах інформаційного суспільства.

Тому до основних тенденцій оновлення змісту загальної середньої освіти в сучасних умовах можна віднести, які наведені у рис. 2.3

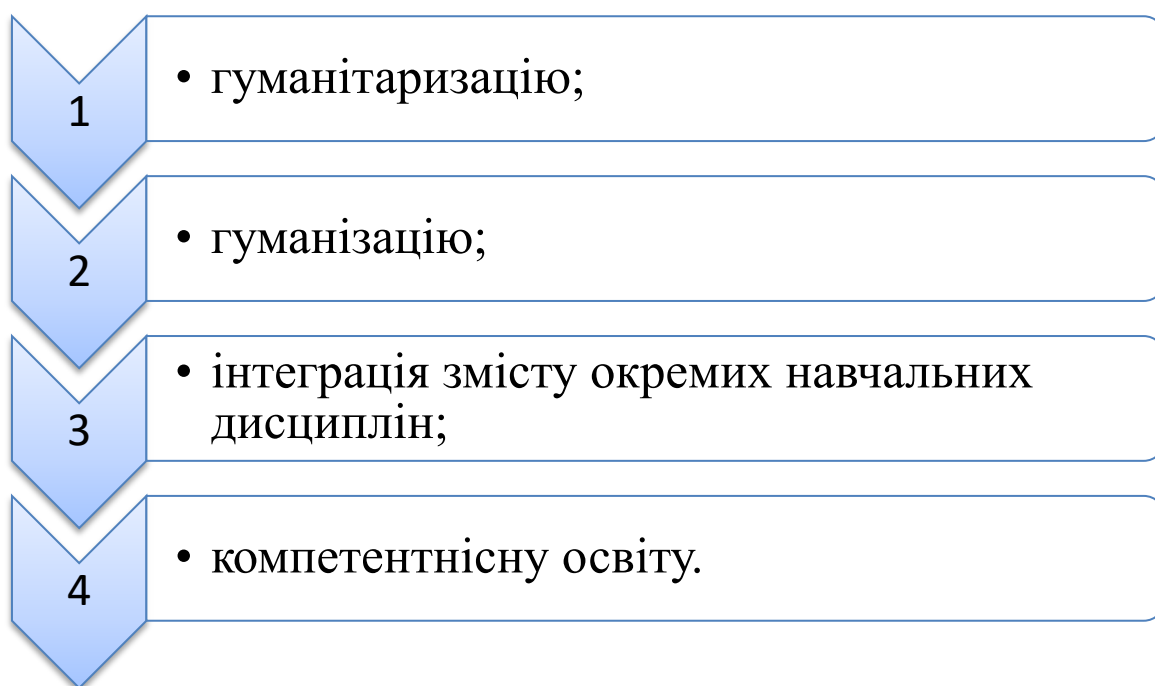

Рис. 2.3 Основні тенденції оновлення змісту загальної середньої освіти на сучасному етапі (побудовано на основі [24])

Важливим етапом у реформуванні ЗСО в Україні є трансформація структури та управління закладами освіти. Тенденції реформування середньої освіти в висвітлено в головному законі «Про освіту» [7], Концепції реалізації державної політики реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа», що діятиме до 2029 р., а також Національною рамкою

кваліфікацій. Дане оновлення освітніх програм у закладах загальної середньої освіти є новим підходом для розвитку нації. Адже, Нова українська школа зорієнтує свій погляд на європейський взірець освіти. Тому, такі поняття як виховання толерантності, розвиток гуманізму, екологічної свідомості допоможе сучасній дитині зрозуміти, що сучасний світ потребує розвитку не лише інформаційних технологій, а також людських якостей та поняття розумного ставлення до навколишнього середовища.

Підведемо підсумок, що сучасні тенденції реформування загальної середньої освіти в Україні відповідають поставленим проєкція розвитку на майбутнє згідно Національної доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні Національної академії Педагогічних наук України, які були закладені у 2021 році. Відбувається впровадження інформаційно-комунікативній технологій у заклади ЗСО, оновлення змісту освітніх програм забезпечується завдяки розвитку концепцій Нової української школи. Саме дані концепції передбачають створення для дитини доступного, якісного та безпечного середовища без ризику нашкодити дитині у фізичному чи психологічному розумінні. Реорганізація закладів ЗСО допоможе кожній дитині отримати якісну освіту незважаючи на ризики. Саме реорганізація закладів загальної середньої освіти надасть можливість правильно розподіляти фінансові надходження для забезпечення діяльності даної ланки освіти. З проблем, які існують на даному етапі можна виокремити саме фінансове забезпечення, використання методів закупівлі комп'ютеризованої техніки за завищеними цінами та забезпечення даною технікою не всіх учнів класу (мається на увазі для здійснення практичних занять одиниць техніки не вистачає в порівнянні з кількістю учнів). Шляхи вирішення даної проблеми розглянемо надалі.

2.2 Аналіз сучасних тенденції реформування системи післядипломної та вищої освіти в Україні.

В умовах активізації процесу реформування національної системи освіти та світової фінансово-економічної кризи питання післядипломної освіти набуло особливої актуальності як чинника забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних фахівців на внутрішньому та зовнішньому ринках праці. Розглядаючи післядипломну освіту, як освіту для розвитку вже сформованих професійних знань, умінь та навичок, проаналізуємо перспективи працевлаштування та конкурентоспроможність закладу який розвиває професійні якості своїх працівників (рис. 2.4)

Післядипломна освітня підготовка (аспірантура, докторантура, підвищення кваліфікації, перепідготовка кадрів) поглиблює спеціальні знання, спеціалізовані навички, здобуває нові кваліфікації чи наукові ступені або дає нову підготовку на основі наявних рівнів з метою здобуття професії.

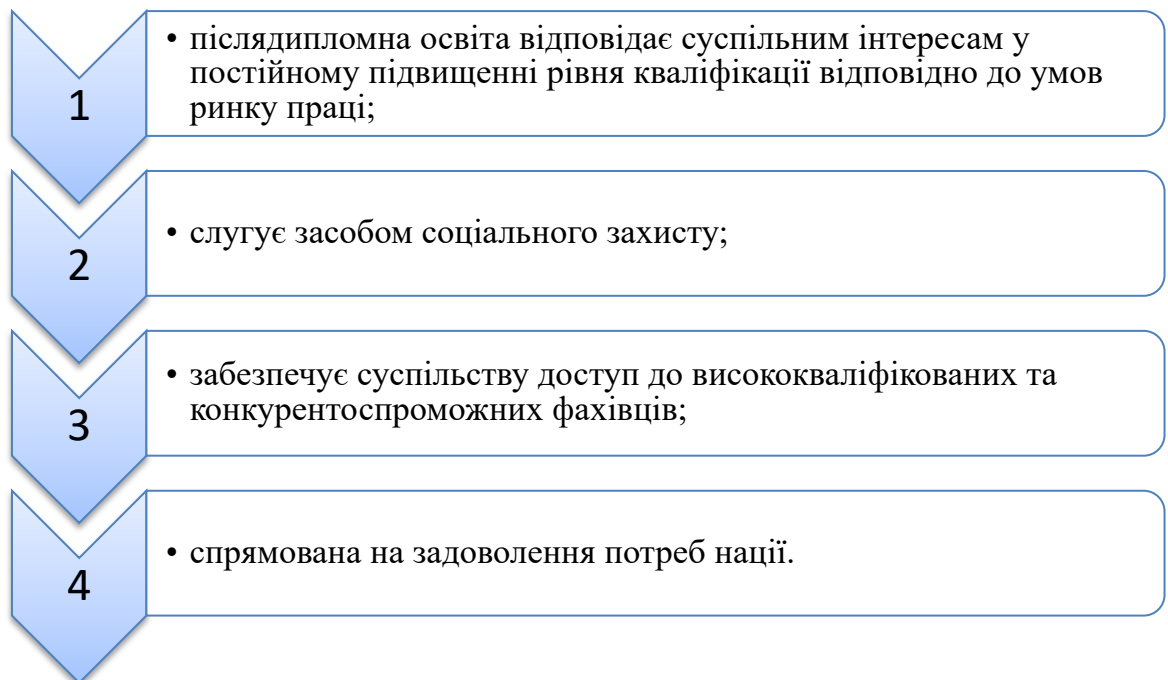

Рис. 2.4 Роль післядипломної освіти для суспільства
(побудовано на основі [29])

Сучасна цивілізація час від часу висуває нові вимоги до кваліфікації співробітників, а їх здатність відповідати їм робить їх затребуваними навіть у мінливих економічних умовах. У століття науково-технічної революції

спочатку набуті знання постійно застарівають. Ще кілька років тому комп'ютери вважалися рідкістю, але тепер ними можуть користуватися навіть діти. Без оновлення професійних знань людина не може вчитися чи впроваджувати нові відкриття та техніки, практично не може працювати [19].

Тільки завдяки постійному професійному розвитку працівники можуть адаптуватися до мінливих умов навколишнього середовища та нових вимог виробництва та бізнесу. Необхідність приділяти увагу питанням професійного розвитку людських ресурсів стає постійною турботою роботодавців і необхідною умовою правильного та раціонального управління трудовими ресурсами в конкретній організації.

Тому без перебільшення можна вважати, що високий рівень професійного таланту є одним із головних факторів економічного успіху. Тільки навчений та висококваліфікований персонал, який вміє адаптуватися до будь-яких змін, може гарантувати високу продуктивність праці. Роль професійно-технічного навчання величезна: воно розширює кругозір працівників, дозволяє їм розвивати і вдосконалювати свої знання, захищає від безробіття. Отримання додаткового навчання часто є юридичною вимогою для подальшого просування по службі та розвитку кар'єри. Для освітян такий розвиток може інтерпретуватися наступним чином. Молодий вчитель має можливість проходження переекстації, розвиватися засобами самоосвіти та відповідно вступати у вищий навчальний заклад для опанування іншої освітньої програми. Заклади вищої освіти розвивають список надання освітніх програм. Таким чином наявні освітні програми 073 Менеджмент «Управління навчальними закладами», «Управління інноваційною діяльністю», «Управління проєктами» та інші. Саме дані спеціалізації можна використовувати у різні професії в тому числі і освітню. Тож, таким чином спеціальність Менеджмент, допоможе розвинути управлінські якості учителя, що в майбутньому може слугувати для просування по кар'єрних сходинках.

Вчені всього світу вважають, що висококваліфіковані робітники є одним із найважливіших факторів підвищення продуктивності праці та забезпечення

виробництва конкурентоспроможної організації, установи. Водночас підвищення інтелектуального потенціалу трудових ресурсів є одним із основних напрямів соціального розвитку сучасного суспільства, яке набуває великого значення в національному та світовому масштабах. Для більшого розуміння перспективи розвитку післядипломної освіти в Україні коротко проаналізуємо закордонний досвід розвитку даної ланки освіти.

Розвинені країни світу вкладають значні кошти в післядипломну освіту, дані фінансові вкладення постійно зростають. У Великобританії, Польщі, Німеччині питання професійного розвитку працівників має національний характер, оскільки висока кваліфікація працівників є найважливішим засобом розвитку економіки провідних країн світу. Їх активна участь відображена в різноманітних державних програмах, спрямованих на підвищення якості всіх працівників. Крім того, створені всі умови для професійного розвитку, щоб співробітники постійно розвивалися.

Сьогодні значення післядипломної освіти постійно зростає, перш за все, вона:

1. створює можливість реалізації спільних інтересів між працівниками та роботодавцями;
2. кількість звільнених працівників зменшується;
3. постійне вдосконалення рівня кваліфікації надає деяким працівникам кращі сертифікати та можливості зайняти посади вищого рівня, ніж інші;
4. впливати на рівень заробітної плати;
5. є важливим стимулом для просування по службі [36]

Як уже зазначалося, основними формами післядипломної освіти в освітній галузі знання є післядипломна підготовка, аспірантура, докторантура, підвищення кваліфікації та перепідготовка педагогічних кадрів кадрів.

Чинне законодавство про працю та проект “Закону України про працю” не містять чітких положень щодо основних форм післядипломної освіти. Велике значення правових визначень згаданих термінів пояснюється не тільки

тим, що їх вимагає теорія і практика. Така потреба виникає ще й тому, що в процесі законотворчої діяльності законодавці потребують певних орієнтирів, які дозволяють правильно визначити правову природу утворених ними правових конструкцій.

В даний час на різних рівнях і галузях прийнято і впроваджується велика кількість нормативних актів, у тому числі норм, що регулюють процес післядипломної освіти. Проте ці закони часто є неузгодженими та багато в чому суперечать один одному, не містять єдиного підходу до вирішення основних положень щодо прав та інтересів працівників і роботодавців, не відображають основних тенденцій розвитку ринкової економіки.

Ці недоліки знижують ефективність трудового законодавства та ускладнюють правоохоронну діяльність кадрових служб. Послуги з управління персоналом потребують глибокого аналізу всієї нормативно-правової бази, що регулює відносини у сфері післядипломної освіти, з метою подальшого вдосконалення.

Основними недоліками вітчизняного нормативно-правового регулювання у цій царині слід назвати наступні:

1. Безсистемний розвиток правового забезпечення, особливо численні зміни та доповнення до законів, прийнятих вже після проголошення незалежності України.
2. Внутрішня не узгодженість нормативно-правових актів щодо багатьох питань навчання та підвищення кваліфікації.
3. Чимало освітніх законодавчих неясностей об'єктивно зумовлюють необхідність такого регулювання.
4. Неналежне наукове обґрунтування нормативно-правових актів у багатьох законах, їх декларативний характер, недостатнє реагування та відсутність чітких механізмів виконання.
5. Відсутність комплексної державної програми розвитку нормативно-правового забезпечення та визначення пріоритетів у прийнятті відповідного законодавства.

6. Відсутність комплексних програм розвитку для перекваліфікації та підвищення кваліфікації працівників [1].

Цікавими та інформативними з досліджуваної проблематики є висновки І. Якуно, зроблені при аналізі сучасного рівня розвитку системи післядипломної освіти:

– інноваційний розвиток післядипломної педагогічної освіти в Україні гальмується низкою внутрішніх протиріч і проблем, пов'язаних з активним реформуванням галузі.

– виявлення та формулювання існуючих протиріч та основних проблем в Україні з метою прискорення трансформації системи післядипломної освіти вчителів відповідно до Болонського зобов'язання України та її інтеграції в єдиний європейський освітній простір принципово важливо для теоретичного рівня з урахуванням умов функціонування комплексу завдань та їх основні ланки – регіональні заклади післядипломної освіти та підвищення кваліфікації.

Головною суперечністю інноваційного розвитку системи післядипломної освіти є необхідність докорінного оновлення її функцій, змісту та організаційної форми, а також сучасних нормативно-правових актів для впровадження відповідної системи освіти, протиріччя між відсутністю концептуальної основи та відсутністю інновацій.

Вивчаючи це питання, необхідно мати на увазі важливу роль трудового права. Роль цього законодавства про працю полягає у:

1. створенні правових гарантій реалізації права громадян на освіту, у тому числі на професійну підготовку;
2. сприяти професійному навчанню працівників.
3. встановити кваліфікаційні вимоги для працівників суміжних професій і відповідно визначити зміст професійної підготовки.
4. створити сприятливі умови для поєднання роботи та навчання.
5. встановлення пільг для осіб, які проходять професійне навчання, у тому числі не відриваються від виробництва.

6. вказання виду навчання та його організаційну форму.
7. уточнення правової форми професійного навчання.

В даний час зростає інтерес до питання співвідношення освіти і праці в трудовому праві. Тому з метою вдосконалення законодавчої бази з питань професійної підготовки кадрів пропонуємо внести такі зміни:

Як принцип правового регулювання трудових відносин необхідно закріпити в трудовому законодавстві принцип безперервності профільного навчання протягом усього трудового життя працівників.

Було б корисно, якби законодавство про працю передбачало право працівників на просування по службі відповідно до кваліфікаційного рівня у разі наявності вакансії за результатами проходження професійно-технічного навчання під керівництвом роботодавця.

Спеціальний закон встановлює механізм щорічного обов'язкового відрахування роботодавцями коштів на професійне навчання працівників у пропорції до розміру фонду оплати праці.

Необхідно розробити комплексну національну програму підготовки фахівців.

Необхідно прийняти «Закон про післядипломну освіту» України адже існує лише проєкт даного закону, який офіційно не має юридичної сили.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що чинне трудове законодавство потребує ґрунтовного перегляду для покращення порушених питань. В Україні необхідна така нормативно-правова база правового регулювання трудових і суміжних відносин, яка сприяє відновленню та формуванню якісної робочої сили в державі шляхом всебічного професійного розвитку окремих працівників [1].

Водночас державі має бути відведена першочергова роль у впровадженні запропонованих змін. Особливо останні, компанії, організації, зацікавлені в активній участі в регулюванні навчання впродовж життя, створенні всіх необхідних умов для всебічного людського розвитку та інвестуванні в підвищення професійного рівня своїх співробітників, ми

повинні підтримувати організацію.

Світ стрімко розвивається завдяки освіті. Проте система освіти в Україні не розвивається такими темпами. Провідну роль має відігравати вища освіта. Саме тому університети мають мати необхідні ресурси та організаційні можливості для виконання всіх своїх завдань, зокрема підготовки студентів до професійної кар'єри та розвитку особистості, створення та підтримки актуальної бази знань, сприяння розвитку наукових дослідження та інновації. Отже, для підвищення ефективності діяльності ВНЗ та забезпечення якості вищої освіти [1].

Повна імплементація Болонських принципів почалася після приєднання України до Болонського процесу 19 травня 2005 року. У той же час, ми визначили першочергове впровадження наступних заходів для виконання вимог Болонського процесу:

1. Запровадження кредитної системи обліку освітніх послуг для студентів;
2. Зменшити навчальне навантаження на студентів і збільшити їх час на самостійну підготовку.
3. Перехід від п'ятибальної до стобальної системи оцінювання студентів ВНЗ [5].

На жаль, можна стверджувати, що затверджений 2002 р. «Закон про вищу освіту» не повною мірою відповідає новим цілям і завданням реформування національної системи вищої освіти в світлі європейських вимог. Проте за роки незалежності відбулися серйозні зміни в системі вищої освіти країни, яка відповідала принципам Болонської декларації.

Запроваджено ступінь бакалавра та магістра (доповнення до ступенів встановлено наказом Міністра України від 17 грудня 1993 року № 1058 «Про затвердження переліків та зразків документів про освіту та науковий ступінь в Україні»). ;

Діє система циклів вищої освіти (для здобуття вищої освіти (професійної або магістра) необхідно закінчити перший цикл, ступінь бакалавра).

Розширюється співпраця з іноземними навчальними закладами в

освітніх дослідженнях та навчанні [3, с. 294].

Основою та механізмом модернізації української системи вищої освіти вважають Болонські принципи. Проаналізовано динаміку змін у структурі вищої освіти в Україні. В основі організаційної структури вищої освіти України лежать такі поняття, як освітній та освітньо-кваліфікаційні рівні.

В українській системі вищої освіти діють такі освітні рівні:

1. неповна вища освіта;
2. початкова (базова) вища освіта;
3. повна вища освіта.

А також наступні освітньо-кваліфікаційні рівні:

4. молодший спеціаліст;
5. бакалавр, спеціаліст;
6. магістр [4, с.10].

Якщо говорити про реорганізацію структури вищої освіти за європейськими стандартами, то сьогодні фактично запроваджено трирівневу університетську систему (спеціаліст - бакалавр - магістр). Таку структуру вищої освіти не визнають в європейських країнах. Неприйнятність трирівневої системи освіти зумовлена, з одного боку, тим, що майже всі європейські держави запровадили у своїх країнах дворівневу систему освіти (бакалавр-магістр) за Болонським процесом.

Більш того, в Європі ступінь бакалавра свідчить про повну вищу освіту, на відміну від України, де отримання ступеня бакалавра говорить про незакінчену вищу освіту. Ті, хто бажає продовжити дослідження, можуть спочатку отримати ступінь магістра, а потім доктора наук, що в Україні прирівнюється до кандидата наук.

Наступний аспект оптимізування структури вищої освіти в Україні пов'язаний зі скороченням кількості вищих навчальних закладів. Наразі держава вже робить певні спроби об'єднати менші установи у більші. Слід, зробити висновок, що хоча освітня реформа прогресувала в рамках Болонського процесу, вона не просувалася дуже швидко.

До прикладу слід провести аналіз системи вищої освіти України з провідними європейськими - Німеччини та Великої Британії.

Порівнюючи освітні системи України та Німеччини, важливо зазначити, що кожна з 16 земель Німеччини має свої закони та правила у сфері вищої освіти. Більше того, німецькі університети здебільшого автономні, але це не в повній мірі стосується українських вузів.

Участь Німеччини в Болонському процесі призвела до обов'язкової умови - дворівнева система вищої освіти (бакалавр-магістр). Тривалість програми становить 4,5-5 років і складається з початкової освіти (3 курси) і вищої освіти (1,5-2 курси) [49]. В Україні діє трирівнева система: «бакалавр – спеціаліст – магістр». Це ставить наступні умови навчання перед студентом, а саме: для здобуття ступеня бакалавра тривалість навчання в Україні становить 4 роки, навчання спеціаліста – 1 рік, магістратура – 1,5 роки.

Головна подібність навчання за кордоном у Німеччині полягає в тому, що ви можете поєднувати роботу та навчання. Так, існує дуже тісна співпраця між університетами та великими компаніями, що дозволяє студентам працювати неповний робочий день під час навчання, проходити стажування та працювати в майбутньому залежно від свого профілю. В українських університетах також є можливість поєднувати роботу та навчання. Наприклад, Національна академія наук України дає можливість студентам працювати під час навчання у ВНЗ для отримання практичних навичок.

Що стосується плати за навчання в університетах Німеччини, студенти навчаються безкоштовно або за невелику плату. У деяких федеральних землях ця плата скромна і становить 500 - 1000 євро за семестр, що в порівнянні з заробітними плата невелика сума. Як і в Україні, студентам дають стипендії, суми виплати різняться відповідно до навчальних успіхів здобувача освіти.

Слід підкреслити, що ФРН посідає четверте місце у світі за рівнем підготовки висококваліфікованих фахівців. Основними напрямками конструктивної та динамічної трансформації у вищій освіті Німеччини є якісна освіта на всіх рівнях підготовки, інноваційний розвиток освіти та розвиток

суспільства, заснованого на освітній конкурентоспроможності [55].

Щодо порівняльного аналізу системи вищої освіти України та Великобританії, то результати наступні.

Перш за все, важливо відзначити, що британські університети мають найбільшу автономію у світі. Великобританія також є лідером серед європейських країн за ступенем університетської автономії. Про це свідчить останнє дослідження «Університетська автономія в Європі II», проведене Асоціацією європейських університетів. Натомість університети в Україні мають обмежену автономію.

У Великобританії також існує дворівнева система під назвою «бакалавр – магістр». Ступінь бакалавра присуджується після трьох-чотирьох років денного навчання в університеті, коледжі чи інституті. Після отримання ступеня бакалавра студент має право вступити на рік (1,5 в деяких випадках) навчання та отримати ступінь магістра [15].

Інша відмінність полягає в тому, що в деяких галузях ступінь бакалавра є найвищим рівнем і не вимагає подальшого навчання. В Україні після здобуття ступеня бакалавра потрібно отримати ступінь спеціаліста чи магістра.

Явною перевагою британської системи освіти є її надзвичайна гнучкість. Таким чином, ви також можете вибрати сферу, яку хочете вивчати самостійно. Крім того, за бажанням ви можете змінити обрану тему та напрямок. В Україні також діє система вибору додаткових дисциплін для вивчення. Неменш важливо слід визначити впровадження дуальної освіти - поєднання навчання та паралельне здобуття професійних навичок на базах шкіл, підприємств, організацій.

В порівнянні дуальна освіта, дещо нагадує освітні реформи загальної освіти під час правління М. Хрущова, де в пріоритеті було оволодіння учнями 5 - 8 класів практичних навичок на підприємстві, колгоспі чи сільському господарстві задля забезпечення нової робочої сили в післявоєнний період.

До головних досягнень вищої освіти після здобуття незалежності

належать:

1. Створено правову базу, необхідну для діяльності вищих навчальних закладів;
2. ведення ступенів ВНЗ - бакалавра та магістра;
3. формування розгалуженої системи вищих навчальних закладів;
4. оновлено перелік професій та запроваджено кредитно-модульну систему.
5. впроваджені сучасні інформаційні технології (дистанційне навчання, інтерактивні методи та ін.) які широко інтегруються в навчальний процес.
6. стрімкий розвиток міжнародної інтеграції;
7. впровадження зовнішнього незалежного оцінювання та врахування результатів при вступі до ВНЗ [23].

Не можна не помітити високий рівень знань і широкий спектр практичного досвіду що надається в вищій освіті на території України та інших держав які входили в колишній Радянський Союз. Це відрізняється від специфіки вищої освіти європейських країн де пріоритетним є вузька спеціалізація випускника.

В Україні додаток до диплома є обов'язковим документом як і у більшості країн-учасниць Болонського процесу і видається разом з дипломом університету. Більшість країн не визнають університетський диплом без цього доповнення. 4 вересня 2013 року на засіданні Уряду було прийнято постанову КМУ «Про внесення змін до постанови Міністра України від 12 листопада 1997 року». № 1260».

Відповідним рішенням затверджено Типовий додаток до диплома за європейським зразком. Це рішення набрало чинності з 1 січня 2014 року.

Стипендіальне забезпечення залишається позитивним явищем для студентства. Відповідно до постанови Ради Міністрів України від 12 листопада 2012 №1078 «Питання стипендіального забезпечення». Відповідно даного нормативного документа розміри виплат стипендій наступні:

1. для студентів ВНЗ I-II рівнів акредитації, які навчаються за

освітньо-кваліфікаційним рівнем «молодший спеціаліст» або «бакалавр» становить 1800 на місяць, 2750 гривень на місяць для студентів вищих навчальних закладів III-IV рівня атестації.

а. Вищі навчальні заклади забезпечують студентів пільгових категорій населення виплатою соціальних стипендій:

2. 4026 гривень на місяць для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування у закладах вищої освіти та студентів, які залишилися без батьків під час навчання, віком від 18 до 23 років (станом на 2023 рік).

В вищих навчальних закладах передбачена виплата іменних стипендій, а саме:

Іменна стипендія затверджена Кабінетом Міністрів України станом на 2023 рік становить - 4000 грн. Даний вид стипендіального забезпечення виплачується здобувачеві освіти протягом I навчального семестру за наукові чи навчальні здобутки.

В вишах запроваджена виплата іменної стипендії Верховної Ради України та становить 4000 грн за аналогічні здобутки студента.

Академічна стипендія Президента України найвища матеріальна нагорода для студентів, що становить 4400 грн. Даний вид матеріального заохочення присвоюється кращим студентам вищого закладу освіти за вагомі внески у розвиток закладу освіти, великі наукові здобутки.

Стипендіальне забезпечення відбувається також відбувається на міському чи обласному рівнях, розмір даних виплат різний, на це впливає вид діяльності, вагомість внеску а також розмір стипендії, який прописаний та затверджений у відповідному положенні.

Національний університет "Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка" у питанні стипендіального забезпечення діє згідно закону та регулюється Закон України "Про вищу освіту", Постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2016 року № 1045 "Деякі питання виплати соціальних стипендій студентам (курсантам) закладів фахової перед вищої та вищої освіти" [30] та внутрішніми нормативними документами. На даному етапі

функціонування ВНЗ, стипендіальним забезпеченням отримують 40% студентів державної форми навчання, відповідно до сформованого рейтингу оцінювання студента в кінці поточного навчального семестру.

До прикладу у НУ “Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка” розмір мінімальної академічної стипендії становить 2000 грн, студенти які мають відмінні результати навчання отримують стипендію у розмірі 2750 грн. Соціальні виплати гарантують студентам пільгових категорій населення, та мають матеріальне забезпечення у встановленому законом порядку.

Слушною пропозицією є, запровадження у приватних навчальних закладах стипендій для здобувачів освіти. Студенти які цікавляться університетським життям і мають відмінну успішність - мають відзначатися у фінансовому еквіваленті. Студентів також заохочує можливість брати участь у різноманітних конференціях, у тому числі на міжнародному рівні.

Опрацювавши позитивні сторони вищих навчальних закладів та тенденцію розвитку вищої освіти України, слід виокремити і недоліки ВНЗ:

1. слабкий контроль за процесом розвитку мережі вищих навчальних закладів різних рівнів призводив до ризику отримання молоддю неякісної освіти.

2. освітні заклади мають недостатню автономію. Тому українські університети не в змозі розробляти та впроваджувати нові навчальні програми, як це відбувається в країнах Західної Європи, наприклад у Великій Британії.

3. що стосується фінансової незалежності, то українські вищі навчальні заклади досі не в змозі самостійно розпоряджатися навіть заробленими коштами [8];

4. неефективне фінансування освіти. Понад 90% фінансових ресурсів країни використовуються на звичайні витрати, в основному на зарплати та виплати. До 5% коштів залишається на обладнання, придбання комп'ютерів та ремонт будівлі.

Багато юристів та економістів ще здобувають вищу освіту, але їхній рівень знань не обов'язково відповідає вимогам. Так, у Державній службі

зайнятості України перебуває понад 40 тис. осіб з вищою юридичною освітою та 34 тис. осіб з вищою економічною. У той час престиж таких професій, як механік, інженер-механік, слюсар впав.

Стратегія розвитку вищої освіти на 2022 – 2032 роки визначає напрямок розвитку системи вищої освіти на сучасному етапі економічного розвитку суспільства і країни та визначає основні характеристики, або бачення, системи вищої освіти, яку необхідно сформувати до 2032 року. Для реалізації цілей цієї стратегії будуть встановлені стратегічні та оперативні цілі та завдання на наступні 10 років для моніторингу реалізації цієї стратегії на кожному етапі та ресурсі, з досягненням (реалізацією), механізмами, очікуваними результатами та ресурсами [51].

Ця стратегія ґрунтується на прагненні України стати рівноправним членом Європейського співтовариства, а викладені в ній стратегічні та оперативні цілі базуються на Угоді про асоціацію між Україною з одного боку та Європейським Союзом з іншого. Стаття 431 глави 23 Угоди про асоціацію закладає основу для посилення співпраці між Україною та Європейським Союзом у сфері вищої освіти, а саме:

1. модернізації та реформування системи вищої освіти;
2. в рамках Болонського процесу сприяти зближенню у сфері вищої освіти;
3. підвищення важливості вищої освіти та сприяти постійному покращення якості освіти ВНЗ;
4. забезпечити специфіку співробітництва між ЗВО;
5. розширення спектру можливостей закладів вищої освіти;
6. налагодити мобільності студентів (внутрішня та зовнішня), наукових, науково-педагогічних та педагогічних працівників. Мобільність студентів на даному етапі (воєнного стану) забезпечується участю здобувачів освіти шляхом участі в науково - практичних конференціях, семінарах за допомогою технічних засобів зв'язку.

Тож, підведемо підсумок, вдала реалізація поставлених стратегічних

завдань рівень вищої освіти в Україні суттєво підвищиться і стане порівняним з європейським. До даного переліку слід віднести - доцільне використання фінансів. Це допоможе заощадити гроші та витратити їх у правильному напрямку наприклад, впровадження нових технологій (інформатизація ВНЗ, проведення майстер-класів для студентів), збільшення стипендій для студентів, що підвищує їх мотивацію до навчання. Надання пільг та привілеї не лише тим, хто належить до соціальної категорії, а й тим, хто має визначні досягнення. Виконання всіх цих завдань дозволить нам рухатися вперед, увійти в європейський сектор вищої освіти та підвищити нашу конкурентоспроможність.

Модернізація вищої освіти також прогресує в ЄС. Так, для модернізації що стосується освіти в ЄС, були створені такі документи: Висновки Ради Європи щодо модернізації вищої освіти (2011 / С 372/09). У звіті зазначається, що якість викладання та дослідження є ключовим елементом для успішної модернізації систем вищої освіти Європи. У документі також зазначено, що зміцнення зв'язку між освітою, дослідженнями та інноваціями в так званому «трикутнику знань» є ключовою передумовою для того, щоб вища освіта сприяла збільшенню працевлаштування випускників університетів та економічному зростанню.

Тож, вища освіта в Україні ще потребує вдосконалення. Тому необхідно усунути всі недоліки та пам'ятати про позитивні наслідки Болонського процесу. Ми маємо можливість отримати вищу освіту європейського рівня. Але спочатку ми маємо запровадити європейські стандарти в нашу освітню систему, запозичуючи з них лише найкраще та не нехтуючи власними освітніми традиціями та культурою.

2.3 Аналіз функціонування системи освіти в умовах сучасних викликів

У 2020 році світова освітня спільнота зіткнулася з глобальними викликами через пандемію, спричинену поширенням коронавірусної хвороби. Більшість країн були не готові до широкомасштабної пандемії, тому відповідними були розроблені контрзаходи. Таким чином навчальні заклади тимчасово закриті для боротьби з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19) у світі.

В Україні на час карантинних обмежень почався процес закриття навчальних закладів, що спричинило ситуацію у 2019/2020 навчальному році завершити навчання дистанційно. Поступове покращення ситуації у 2020 - 2021 навчальному році надало змогу закінчити навчання в змішаному форматі. Викликом для освітньої системи стало дистанційне навчання, нові вимоги до забезпечення навчального процесу [34].

Уряд України швидко відреагував на нові виклики та вжив необхідних заходів для забезпечення безперервності навчального процесу. У період карантину в мережі з'явилися онлайн-ресурси для цифрових форматів занять та дистанційного навчання. Також Міністерство освіти і науки України (МОН) врахувало відсутність домашніх комп'ютерів з доступом до Інтернету, рішенням було використати потенціал телебачення і запровадити трансляцію занять. Розглянемо проблемні питання для організації освітнього процесу під час поширення коронавірусної інфекції (рис. 2.5).

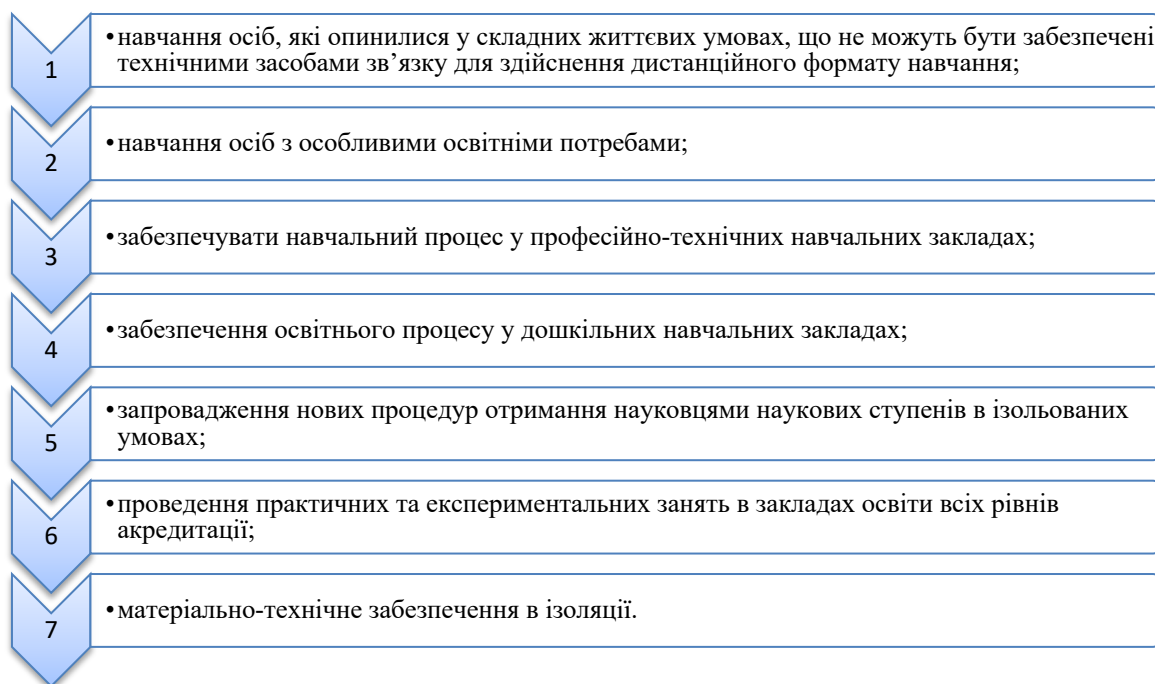

Рис. 2.5 Проблемні питання, які потрібно вирішити під час організації освітнього процесу в період поширення коронавірусної інфекції (побудовано на основі [38])

Вирішення цих питань є компетенцією МОН та місцевих органів управління освітою територіальних громад (ТГ) [38].

Згідно з рішенням Кабінету Міністрів України від 22.07.2020 р. №641 «Про встановлення карантину та запровадження посилених протиепідемічних заходів у місцях значного поширення гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» окремими адміністративно-територіальними одиницями визначено певний рівень епідемічного ризику для поширення COVID-19 (зелений, жовтий, оранжевий або червоний). На цьому фоні відвідування закладів освіти у 2020/2021 навчальному році відбувається відповідно з епідеміологічної ситуації. Відмітка зеленого, жовтого і помаранчевого кольору повідомляла про відвідування закладів освіти у звичному або частковому режимах. При червоному рівні ризику захворюваності на інфекційні захворювання здобувачам освіти заборонено відвідувати навчальні заклади, тому освітній процес забезпечується за технологіями дистанційного навчання. Рішення щодо особливостей навчального процесу та організації роботи закладів освіти в умовах зеленого,

жовтого і помаранчевого рівнів ризику епідемії приймаються керівниками закладів освіти з урахуванням відповідних рішень вищого керівництва держави або головного санітарного лікаря України.

У рамках підготовки до початку занять у закладах освіти МОН України розробило такі рекомендації щодо організації навчального процесу:

Підготовчі заходи до відновлення навчально-виховного процесу в закладах освіти:

1. створити умови для мінімізації ризику інфікування та збільшити вільний простір у навчальних приміщеннях.
2. завершення ремонтно-профілактичних робіт та прибирання всіх навчальних приміщень та прибудинкових територій закладів освіти.
3. виділити та обладнати спеціальні кімнати для тимчасового розміщення при появі симптомів захворювання.
4. дотримання соціальної дистанції та уникнення скупчень людей;
5. забезпечення дезінфекційними засобами та контейнерами для використаних засобів індивідуального захисту;
6. звести до мінімуму пересування здобувачів освіти в межах закладу освіти.
7. організація та відповідний контроль питного режиму учасників навчально-виховного, освітнього процесу.
8. організація харчування відповідно до попередніх рекомендацій щодо організації протиепідемічних заходів у закладах освіти на період карантину [38].

Також необхідною умовою здійснення навчання в умовах карантину було ознайомлення з правилами організації навчального процесу та відвідування закладів освіти в умовах пандемії (COVID-19) працівників навчальних закладів, учнів, батьків чи інших законних представників. У дистанційному режимі спілкування між вихователями та батьками має відбуватися дистанційно. Обов'язковим є систематичний контроль за станом здоров'я учнів і працівників закладів освіти.

Якісні показники навчання здобувачів освіти мали відповідати встановленим нормам МОН України, тож на початку нового навчального року учні мають визначити рівень засвоєння матеріалу, вивченого під час карантинних обмежень, за технологією дистанційного навчання, або самостійно визначити необхідність організації та організації повторень цього матеріалу. Здобувачі освіти теж мають можливість систематизувати та узагальнити навчальний матеріал, актуалізувати окремі вивчені теми, диференціювати навчальні завдання. Перед закладами освіти стало завдання ретельна перевірка засвоєння учнями попереднього матеріалу та ін. [38].

Під час карантинних обмежень перед закладами освіти поставало розпорядження головного санітарного лікаря країни уникати організації заходів, які вимагають прямого контакту між учнями\студентами; впровадити ранкові зустрічі з дотриманням соціальної дистанції, бажано на свіжому повітрі; скоротити кількість комунікативних вправ, уникати різноманітних групових ігор з тактильним контактом, тощо.

Загалом дотримання даних вказівок унеможливило широке поширення інфекції серед населення України.

Україна пристосувавшись до епідеміологічної ситуації поступово відновлювала звичне навчання до кожного громадянина. Натомість 24 лютого 2022 року було запроваджено воєнний стан, через початок повномасштабної війни Росії проти України. Таким, чином державна система освіти опинилася в глобальній кризовій ситуації, до якої потрібно було пристосовуватися з прискореними темпами. Тож, проаналізуємо, як відбувалося пристосування освіти на сучасному етапі.

Функціонування системи освіти в умовах військового конфлікту характеризується інтенсивним впровадженням нових методів навчання, інноваційних підходів до організації навчального процесу, а також використанням ефективних педагогічних і інформаційних технологій, що сприяють формуванню висококваліфікованих кадрів у системі освіти.

Міністерство освіти і науки України розробило методичні рекомендації

щодо організації освітнього процесу, включаючи викладання навчальних предметів в умовах військового або післявоєнного стану [21]. Спосіб організації освітнього процесу та виконання освітніх програм і навчальних планів є внутрішньою справою кожного навчального закладу загальної середньої освіти і підпорядкований розгляду педагогічною радою та завданням педагогічних працівників.

Необхідно враховувати, що в умовах військового конфлікту важливо використовувати індивідуальний підхід до кожного учня або учениці та гнучкі методи, орієнтовані на їхні потреби, з метою забезпечення їхнього права на отримання освіти.

Головні пріоритети та завдання в цьому контексті включають (рис. 2.6):

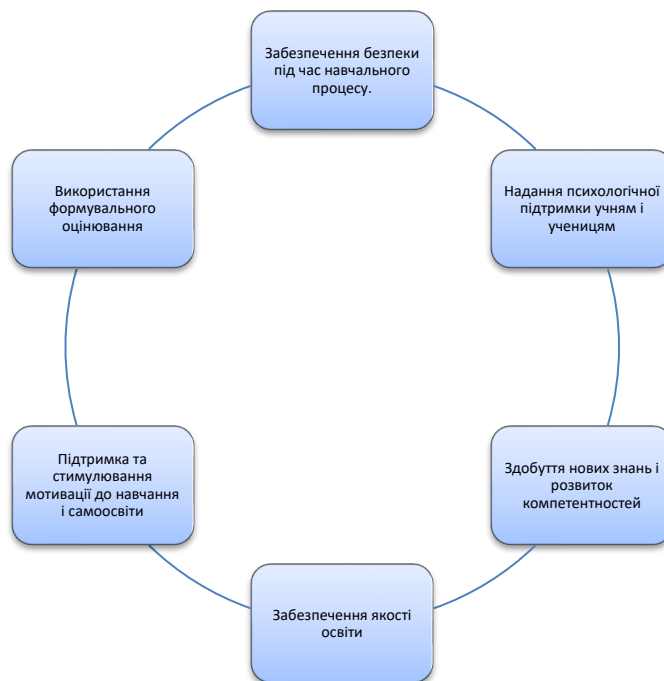

Рис. 2.6 Гарантовані права на отримання освіти під час воєнного стану згідно Наказу МОН №274 «Про організацію здобуття загальної середньої освіти та освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні» (побудовано на основі [21]).

Державна служба з надзвичайних ситуацій розробила Рекомендації, що стосуються організації укриття в об'єктах фонду захисних споруд цивільного

захисту для персоналу та дітей, які навчаються в закладах освіти [33].

У цих рекомендаціях вказано основні дії, які керівництво навчальних закладів повинно провести в умовах воєнного стану:

Підготувати до готовності для використання відповідно до вимог щодо обслуговування і експлуатації захисних споруд цивільного захисту, що затверджені Міністерством внутрішніх справ. Це включає в себе забезпечення захисту працівників та дітей (учнів, студентів) від можливих загроз.

Визначити можливість укриття в таких об'єктах всього персоналу і дітей (учнів, студентів) та, враховуючи це, визначити додаткову потребу у подібних об'єктах (з урахуванням їх кількості та вмістимості).

У випадку відсутності на балансі (обліку) закладу освіти об'єктів фонду захисних споруд або встановлення додаткової потреби в них:

Ініціювати утворення комісії для перевірки існуючих будівель (споруд, приміщень) з метою визначення можливості використання їх як укриття для населення, як споруд подвійного призначення і простих укриттів. Залучити до цієї комісії (за згодою) фахівців з різних структурних підрозділів, таких як освіта та наука, цивільний захист, містобудування та архітектура, охорона здоров'я центральних і місцевих органів виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, а також фахівців територіальних органів та місцевих підрозділів ДСНС.

Альтернативно можна вжити заходів для створення і обладнання на території закладів освіти простих укриттів або фортифікаційних споруд. Також слід визначити можливість використання об'єктів фонду захисних споруд інших суб'єктів господарювання для укриття працівників та дітей (учнів, студентів) закладів освіти. У цьому випадку важливо, щоб відстань між цими об'єктами і закладами освіти відповідала вимогам будівельних норм, які рекомендуються (до 500 м, або в окремих випадках до 100 м залежно від досвіду організації захисту населення в умовах збройної агресії Росії. Наразі в Україні загальноприйнятим є факт проведення занять у змішаному форматі [46].

Також важливо слідкувати за психологічним станом здобувачів освіти навчальних закладів під час воєнного конфлікту і надавати увагу їх мотивації, творчості, інформаційній та кібернетичній безпеці, а також адаптувати вимоги до студентів до об'єктивної реальності [4].

В умовах військового конфлікту виховання вимагає ретельного, швидкого та своєчасного прийняття рішень, зрозумілого пояснення, розробки нових нормативно-правових актів та змін до чинних актів. Рівно важливим є чесний, своєчасний та зрозумілий діалог з учасниками освітнього процесу для виявлення проблем і пропозицій щодо їх вирішення. На основі результатів опитування учасників навчально-виховного процесу, скарг освітніх інспекторів, моніторингу засобів масової інформації тощо визначено питання, які потребують вирішення на рівні центральних органів державної влади, органів місцевого самоврядування та органів управління освітою, закладами освіти.

Право на освіту визнає право людини на здобуття необхідних знань та навичок, необхідних для нормального життя в сучасному суспільстві. Цей процес необхідний для формування особистості, покращення її суспільного життя і розумового розвитку. Це право реалізується неоднаково у різних країнах. Право на освіту надає можливість робити всіх рівними, забезпечуючи можливість навчання кожному. Важливим етапом і водночас найскладнішим є забезпечення освіти в умовах військового конфлікту, коли країна перебуває в стані війни. Освітній процес не повинен припинятися в тих частинах країни, де його можна впроваджувати, де ефективно функціонує місцева влада, яка відновлює освітній процес і надає додаткові освітні можливості для внутрішньо переміщених осіб [36].

Тож, підводячи підсумок слід говорити чітко, що для здійснення освітнього процесу в умовах воєнного стану здійснюються всі можливі методи та способи для вирішення проблем у сфері освіти і для організації безпечного і якісного освітнього процесу в новому навчальному році, забезпечення прав учасників освітнього процесу, які знаходяться як в Україні, так і за її межами.

2.4 Аналіз нормативно – правового забезпечення регулювання сфери освіти в умовах воєнного стану

Сфера освіти регулюється системою нормативно-правових актів, до яких входять різні рівні законодавства, зокрема Конституція України, загальні та спеціальні закони, що стосуються освіти (наприклад, Закон України "Про освіту", "Про фахову передвищу освіту" і інші), а також інші нормативно-правові акти, що регулюють окремі аспекти у сфері освіти (наприклад, Цивільний кодекс України, який визначає правові відносини, пов'язані з наданням платних освітніх послуг та інші). Крім того, існують підзаконні нормативно-правові акти, такі як постанови Кабінету Міністрів України, накази та листи Міністерства освіти і науки України, а також локальні нормативно-правові акти, такі як Статути закладів освіти та договори про надання освітніх послуг.

Статтею 53 Конституції України гарантується право на освіту [18]. Згідно з частиною 1 статті 3 Закону України "Про освіту", право на освіту включає в себе право здобувати освіту протягом усього життя, право на доступність освіти та право на безоплатну освіту у випадках і порядку, визначених Конституцією та законами України.

Як, зазначає К. Романенко у своїй дисертації, право на освіту в сучасному суспільстві базується на юридичному підтвердженні і гарантуванні права особистості на повне розвиток своїх здібностей і самореалізацію через відповідну освіту [48]. Але для реалізації цього права необхідні державні гарантії, які встановлюються відповідними законодавчими актами і визначають механізми його реалізації. Це важлива складова права на освіту, яку не можна здійснити без участі держави.

Аналіз нормативно-правових документів досліджувало чи мало вчених. Наше дослідження слід направити у русло дослідження законодавчих документів під час воєнного стану, тобто сучасного стану.

Для забезпечення права на освіту в умовах воєнного стану, внесені зміни в чинні законодавчі акти та прийняті додаткові нормативні документи. Основним правовим актом у галузі освіти залишається Закон України "Про освіту", який був доповнений положенням про державні гарантії в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану.

Зокрема, відповідно до статті 57-1 зазначеного закону, забезпечується наступне:

- організація освітнього процесу у формі дистанційного навчання або в інших безпечних для учасників формах;
- збереження місця роботи, середнього доходу, виплати стипендій та інших законом передбачених виплат;
- надання місця для проживання (пансіону, гуртожитку тощо) та забезпечення харчуванням у разі необхідності [41].

Крім того, законодавство передбачає, що центральний орган виконавчої влади у галузі освіти і науки вживає нормативно-правових заходів для забезпечення нормального функціонування системи освіти і науки, видавання наказів з питань створення безпечного освітнього середовища, організації навчального процесу та інших питань у галузі освіти і науки, які не врегульовані законом в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану.

Згідно з Положенням про Міністерство освіти і науки України, МОН України є центральним органом виконавчої влади, який здійснює координацію та реалізує державну політику у галузях освіти і науки, і є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади у цих сферах [26].

Отже, Міністерство освіти і науки України має повноваження щодо юридичного регулювання освітнього процесу та його забезпечення. Це є логічним і природним кроком в діяльності законодавця, оскільки саме МОН України, згідно з його функціями, відповідає за організаційно-правове регулювання сфери освіти і управління освітніми процесами.

З цією метою МОН України видало два накази: перший від 7 березня

2022 року під номером 235 "Про організацію роботи закладів фахової передвищої та вищої освіти під час воєнного стану", і другий від 28 березня 2022 року під номером 274 "Про організацію здобуття загальної середньої освіти та освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні". Ці накази спрямовані на встановлення конкретних процедур для продовження навчання в безпечному середовищі, включаючи осіб, які були змушені змінити місце проживання.

Крім того, керівники освітніх закладів мають обов'язок забезпечувати захист учасників освітнього процесу, працівників і майна закладів освіти. Вони повинні створювати спеціальні умови для навчання, такі як встановлення індивідуальних графіків навчання та надання академічних відпусток, для осіб, які служать в Збройних Силах України або беруть участь у територіальній обороні, або займаються волонтерською діяльністю.

Цей наказ Міністерства освіти і науки України уточнює і пояснює повноваження керівників освітніх закладів, які мають безпосереднє керівництво цими закладами та несуть відповідальність за здійснення освітньої діяльності та збереження майна закладу освіти [39].

Головний акцент робиться на забезпеченні безпеки всіх учасників освітнього процесу, що є запорукою їхнього життя та здоров'я. Для досягнення цієї мети керівник освітнього закладу має право вживати заходів щодо евакуації (переміщення) працівників та здобувачів освіти, а також, якщо це можливо, майна закладу освіти, до безпечного місця.

З метою забезпечення продовження освітнього процесу, його неперервності та забезпечення рівного доступу всіх учасників до навчання, Міністерство освіти і науки України відправило листи керівникам освітніх закладів. Зокрема, були надіслані листи від 6 березня 2022 року під номером 1/3371-22 "Щодо організації освітнього процесу", від 18 березня 2022 року під номером 1/3507-22 "Про внутрішню академічну мобільність учасників освітнього процесу" та від 4 квітня 2022 року під номером 1/3874-22 "Щодо організації дистанційного навчання". У цих листах Міністерство освіти і науки

України рекомендувало відновити навчальний процес у всіх освітніх закладах, використовуючи дистанційну або комбіновану форми навчання (за погодженням з військово-цивільною адміністрацією). Також були надані пояснення щодо забезпечення права всіх учасників освітнього процесу на участь у програмах внутрішньої академічної мобільності.

Питання завершення навчального року та організації вступної кампанії стало значущим викликом для освіти. З цією метою, Міністерство освіти і науки України прийняло ряд наказів: перший від 28 лютого 2022 року під номером 232 "Про звільнення учнів від проходження державної підсумкової атестації в 2021/2022 навчальному році, які завершують початкову та базову загальну середню освіту"; другий також від 28 лютого 2022 року під номером 231 "Про внесення змін до Календарного плану організації та проведення у 2022 році зовнішнього незалежного оцінювання результатів навчання, здобутих на основі повної загальної середньої освіти"; третій від 12 травня 2022 року під номером 433 "Про затвердження Порядку проведення у 2022 році національного мультипредметного тесту"; та четвертий від 12 травня 2022 року під номером 434 "Про організацію та проведення у 2022 році національного мультипредметного тесту"[32].

Ці розпорядження Міністерства освіти і науки України встановили норми для вступу до освітніх закладів у 2022 році. Замість зовнішнього незалежного оцінювання було введено національний мультипредметний тест, який можна було здавати як на території України, так і в закордонних населених пунктах. Крім того, були визначені особливості вступної кампанії для вступу до закладів вищої та професійної передвищої освіти [40].

Для вступу до закладів загальної середньої освіти було встановлено можливість подавати документи як у паперовому, так і у електронному форматі. Також була визначена можливість продовжувати освіту за місцем проживання для осіб, які були змушені змінити своє місце проживання (згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 13 травня 2022 року під номером 438 "Про деякі питання зарахування до закладів загальної середньої

освіти в умовах воєнного стану в Україні").

Проведено дослідження нормативно-правового регулювання освіти в умовах воєнного стану висвітлено необхідність законодавчого врегулювання освітньої сфери та проаналізовано основні нормативно-правові акти в цій галузі. Встановлено, що основним основоположенням регулювання освіти в умовах війни є Закон України "Про освіту" (зокрема, стаття 57-1, якою цей закон був доповнений) і накази Міністерства освіти і науки України, які визначають особливості функціонування освітніх закладів та організацію навчального процесу.

Також було визначено, що норми спеціальних законів і підзаконних нормативно-правових актів у сфері регулювання освіти спрямовані на створення безпечних умов для учасників освітнього процесу і забезпечення їх неперервного та рівного доступу до освіти. Залишається актуальним питання подальшого вивчення цієї теми, оскільки нормативно-правове регулювання в умовах воєнного стану є динамічним процесом. Потребує подальшого дослідження питання правових аспектів організації навчального процесу в новому навчальному році, регулювання набуття освіти особами, які були змушені залишити територію України, особливостей забезпечення якості освіти тощо.

Тож, сформулюємо наступні висновки до розділу. У даному розділі кваліфікаційної роботи було зазначено, що реформування систем ЗСО зумовлене загальноцивілізаційними тенденціями, такими як інформатизація та глобалізація. Основними тенденціями зміни завдань системи загальної середньої освіти в сучасних умовах є посилення впливу інформаційно комунікативними технологіями (ІКТ), компетентнісна спрямованість навчання, орієнтація на полікультурність розвитку індивідуальної комунікабельності, підвищення значення іноземних мов, дана стратегія прописана у концепції "Нової української школи".

У зв'язку зі змінами в системі вищої освіти в Україні оновлено перелік знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищих

навчальних закладів. Здійснено аналіз вітчизняної системи вищої освіти в порівнянні з провідними європейськими країнами - Німеччини та Великобританії. Хоча система вищої освіти в багатьох аспектах і схожі, але відмінності та недоліки в ЗВО України все таки є - недостатня автономність закладів, неналежне та нерегульоване фінансування, яке в повній мірі може покривати лише комунальні платежі та виплату заробіної плати. А такі елементи, як модернізація освітнього середовища, комплектація новітніми технічними засобами та передовими освітніми технологіями залишає бажати кращого.

Дослідженні окремі аспекти мотивування здобувачів ВНЗ до навчання та наукової діяльності. Відображення такої інформації, як стипендіальне забезпечення здобувачів демонструє, що заохочувальний механізм існує на належному рівні. Соціально незахищені верстви населення мають пільги для вступу у виші та забезпечуються всім необхідним для комфортного та якісного навчання.

Проаналізовані окремі деталі функціонування професійно - технічних навчальних закладів, які теж перебувають на стадії реформування. Досліджено аспекти функціонування системи освіти в кризових умовах, поширення коронавірусної хвороби COVID-19, та що більш актуальне на даному етапі – діяльність системи освіти в умовах воєнного стану. Виходячи з даного, проаналізовано нормативно-правового забезпечення системи освіти в умовах воєнного стану. Нормативно-правова регулювання системи освіти важливий аспект дослідження, адже без відповідної законодавчої бази в кризових ситуаціях неможливий розвиток освіти.

РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

3.1 Пріоритетні напрями розвитку системи освіти в умовах трансформаційних змін в Україні

Українська держава завжди приділяла увагу системі освіти, яка задовольняє суспільне замовлення формування особистості в різноманітних соціально-економічних і соціокультурних умовах. Нинішня освітня політика уряду полягає в тому, щоб забезпечити всім українцям повний доступ до якісної освіти. Пріоритетами є розвиток доступної та якісної дошкільної освіти, Нової української школи, сучасної професійної та професійно-технічної освіти, якісної вищої освіти та освіти дорослих.

Забезпечення рівного доступу дітей до якісної дошкільної освіти є ключовим пріоритетним напрямком діяльності Міністерства освіти і науки України. Тому що побудова ефективної мережі закладів дошкільної освіти створить умови для розвитку особистості дитини та її творчих здібностей. Станом на 2022 рік дошкільних закладів освіти в Україні налічується 14 898.

Створення додаткових місць у ЗДО призвело до скорочення черги порівняно з 2020 роком зменшуються на 20,4% та зменшилися на 72,1% в порівнянні з 2014.

Одним із шляхів удосконалення надання дошкільної освіти є розвиток приватного сектору дошкільної освіти, що дозволило посилити тенденцію збільшення частки дітей, охоплених дошкільними закладами.

За кількістю учнів найбільшою популярністю користується повна загальна середня освіта, учні середньої школи становлять близько 10% населення України. Тобто кількість учнів денної форми навчання у 2019/2020 становить 4 138 466 осіб. Зрозуміло, що серед видатків на освіту зведеного бюджету України у 2022 році найбільша частина коштів, тобто 48%, спрямована на впровадження системи освіти, її розвиток та трансформацію відповідно до викликів сьогодення. Уряд фінансує важливі освітні програми МОН, а саме грант Національній академії наук у розмірі 1 млрд грн. та грант

із загального фонду програми НУШ – 500 млн. грн.

Однією з останніх тенденцій є поступове зменшення кількості учнів, які здобувають загальну середню освіту. Зменшення кількості першокласників у 2022/2023 н.р. за прогнозами, досягне 388 000 осіб, що зменшиться на 14,7%, ніж у 2018/2019 роках або 455 000 чол. Це пояснюється наявними в Україні демографічними процесами. Особливо помітним є збільшення кількості учнів у міських школах і поступове збільшення кількості учнів у сільських школах.

Реформи децентралізації в Україні дали потужний поштовх для формування об'єднаних територіальних громад, освітніх округів та опорних навчальних закладів. У рамках реалізації принципу рівного доступу до якісної освіти у 2021/2022 н.р. продовжено роботу з розширення мережі опорних закладів. Станом на 1 серпня 2022 року кількість опорних шкіл показала позитивний рух порівняно з 2020 роком. Він складається з 950 опорних закладів освіти і 1435 філій. По всій Україні створено мережу спеціальних шкіл, у якій 425 409 здобувачів освіти мають змогу отримати якісну освіту.

Важливою є реформа МОН, а саме створення Нової української школи. Основним змістом реформи є природне поєднання знань, спеціальних навичок (hard skills) та універсальних навичок (soft skills). Школа повинна давати учням не тільки знання, а й уміння застосовувати їх практично в повсякденному житті та успішно соціалізуватися. На забезпечення якісної, сучасної та доступної загальної середньої освіти «Нова українська школа» за підсумками 2022 року спрямовано 1 061 912 500 гривень, з яких використано 1 020 814 000 гривень. грн (96,1%). У 2021 році за цільові кошти викладачі, керівники та працівників освіти, підвищили кваліфікацію, а саме 141 557 осіб.

Вивести природничо-математичну освіту на вищий рівень у 2021/2022 н.р Уряд виділяє з держбюджету понад 800 мільйонів гривень на заклади, які обладнують STEM-лабораторії.

До негативних тенденцій можна віднести зменшення чисельності педагогічних працівників та старіння педагогічних кадрів. Велика частка вчителів у віці 60 років і ця тенденція зростає. У 2021 році частка вчителів

віком від 55 років, які викладають окремі предмети у ЗЗСО, становила 28,0%, або 76,4 тис. осіб. Натомість, кількість молодих учителів поступово зменшується.

Інклюзивна освіта гарантує захист права людини на освіту та є частиною гуманітарної політики європейських держав. Держава гарантує право дітей з особливими освітніми потребами на якісну освіту, прийнявши нормативно-правовий документ Кабінетом Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти». Цей документ відкриває можливості для впровадження інклюзії в систему освіти, а також є каталізатором для покращення нормативно-правового забезпечення навчання дітей з особливими потребами. За останні роки кількість учнів, які навчаються в інклюзивних класах у закладах спеціальної освіти, зросла в 4,5 рази, кількість шкіл з інклюзивними класами зросла на 254, кількість шкіл з інклюзивними класами зросла в 3,5 рази, кількість асистентів зросла в 6,8 рази.

Право дітей з особливими освітніми потребами на дошкільну освіту гарантується на місцях через дошкільні заклади компенсуючого та багатoproфільного характеру. За рік кількість спеціальних груп зросла на 1,0% та кількість інклюзивних груп зросла на 49,1 %. Кількість дітей у цих групах зросла відповідно на 1,8% та 97,3%. На кінець 2020 року у 295 ЗДО 1 247 санаторних групах із загальною кількістю дітей 26348. У 2020 році на закупівлю спеціальних засобів корекції для корекційно-розвивальних класів, для учнів інклюзивних груп спеціальних навчальних закладів виділено 37 230 гривень, а в 2021 році - 87 572 грн.

Сучасна освіта також спрямована на формування індивідуальних компетентностей, де елементи знань (hard skills) доповнюються елементами соціалізації студента (soft skills). Метою міцного здобуття позашкільної освіти є формування другого аспекту - володіння м'якими навичками є основою успіху людини в суспільстві.

«Закон України «Про освіту» створив правову основу для системної трансформації позашкільної освіти. Серед них – визначення позашкільної

освіти як частини освітньої системи, створення можливості визнання та врахування результатів навчання в позашкільних закладах, декларування фінансової та академічної автономії позашкільних закладів.

Основна мета ПЗО – забезпечити розвиток особистості, профорієнтацію та раннє профілювання, а також допомогти кожній дитині повірити у свої сили та розкрити свій потенціал, що веде до успішної самореалізації в житті, розвинути додаткові знання та практичні навички. У позашкільних навчальних закладах у 2021 році працювало 35 162 вихователі, що на 2,2% менше, ніж у попередньому році. Частка дітей у загальній кількості дітей шкільного віку в освітній галузі у 2022 році другий рік поспіль становила 63% (1 190 490 осіб).

Система професійно-технічної освіти України демонструє потенціал для реформування з точки зору нормативно-правового розвитку та інтересів Європейського Союзу. МОН продовжує системну роботу з децентралізації, фінансування професійно-технічної освіти.

Відтак, з 1 вересня 2022 року до 31 грудня 2023 року послуги з підготовки кадрів на регіональне замовлення у закладах професійно-технічної освіти фінансуватимуться з обласного бюджету. З 2011 по 2020 рік кількість закладів професійної освіти поступово зменшувалася на 13 одиниць (1,8%).

Підготовка здобувачів освіти у професійно-технічних навчальних закладах здійснюється за напрямками: промисловість – 30% (73639 осіб), торгівля та громадське харчування – 24% (59919 осіб), транспорт – 13% (31715 осіб), Будівництво - 12% (29 тис. 251 чол.), агропромисловий комплекс - 11% (26 тис. 490 чол.), ЖКГ і невиробничі побутові послуги - 10% (24 050 тис. чол.).

Станом на 1 серпня 2020 року за різними професіями впроваджено 180 стандартів ПТО, розроблених на основі компетентнісного підходу. Ще 52 стандарти знаходяться на стадії затвердження та затвердження. Перспективним завданням реформи вищої освіти є забезпечення ефективного функціонування закладів, які надають освіту.

З моменту прийняття Концепції розвитку освіти на 2022 - 2032 роки реалізовано багато важливих заходів, розглянемо далі (рис.3.1).

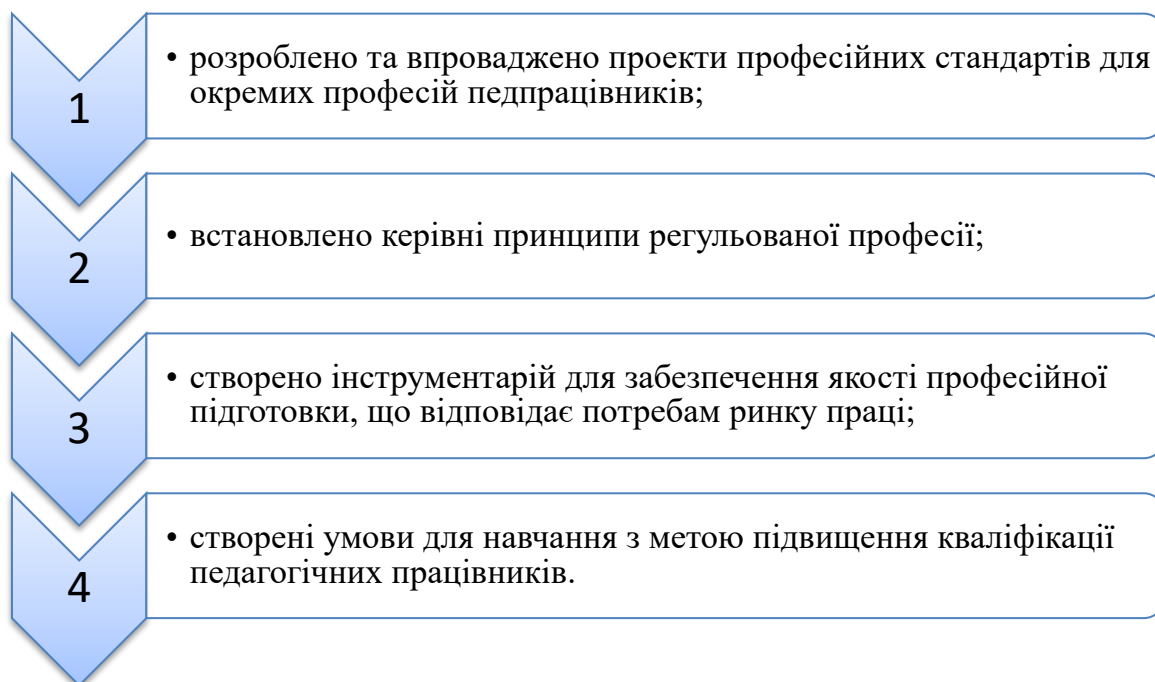

Рис.3.1 Заходи, які проваджені в освіту з моменту прийняття Концепції розвитку освіти на 2022 – 2032 роки (створено на основі [20])

Державне агентство якості освіти України є центральним органом адміністративної влади із забезпечення якості освіти, якості освітньої діяльності, здійснення державного нагляду за додержанням законодавства закладами освіти. До його складу входять 23 регіональні органи, відповідальні за процес оцінювання якості освітньої діяльності. Ця служба проводить інституційні аудити закладів освіти на відповідність вимогам законодавства.

Тому пріоритетним напрямом розвитку освітньої системи в умовах трансформаційних змін в Україні є розвиток доступної та якісної дошкільної освіти, нової української школи, сучасної професійно-технічної та професійної освіти, якісної вищої освіти. та розвиток освіти дорослих.

3.2 Вектори вдосконалення нормативно – правового забезпечення розвитку сфери освіти в Україні

Задля успішної реалізації програми розвитку системи освіти України важливим є удосконалення нормативно-правового забезпечення. Тому пропонуємо досліджуючи дану тему слід запропонувати власне бачення розвитку нормативно-правового забезпечення сфери освіти в Україні яке можливо охарактеризувати наступним чином. Із ключових компонентів, які відображають реформування освіти є модернізування сфери освіти, доступність до освітнього середовища всім громадянам, заклади дошкільної, загальної середньої, технічно-професійної, вищої та післядипломної освіти мають бути відкриті для всіх громадян, які прагнуть навчатися, розвивати вже набуті вміння та вдосконалювати власні професійні якості. Українське законодавство регламентує вище згадані компоненти. Але в умовах сучасних викликів потрібно вдосконалювати нормативно-правову базу. нормативно-правового забезпечення системи, доступність освіти всім громадянам України, яка повинна регламентуватися законодавчими документами, дана доступність до закладів освіти повинна бути зорієнтована особливим чином на осіб з особливими потребами.

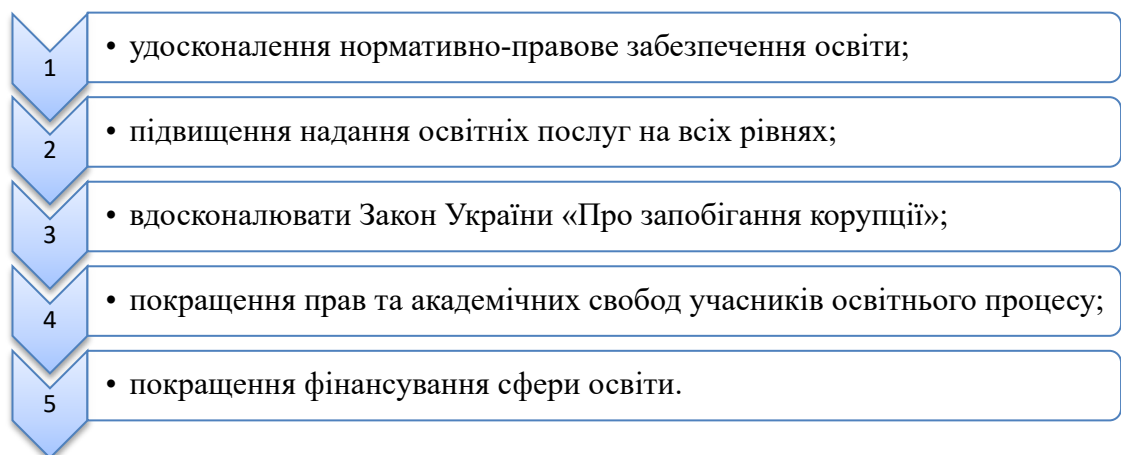

Рис. 3.2 Власне бачення вдосконалення нормативно-правового забезпечення сфери освіти

Нормативно-правове забезпечення освіти в Україні повинно сприяти модернізації освітньої системи, впровадженню новітніх технологій та

педагогічних підходів. Це включає в себе розробку та впровадження стандартів навчальних програм, оновлення підручників та навчальних матеріалів, а також регулювання електронного навчання та дистанційного навчання. Нормативно-правове забезпечення повинно забезпечувати рівний доступ до якісної освіти всіх громадян України незалежно від їхнього соціального статусу, місця проживання або фінансового стану. Це може включати в себе механізми соціальної підтримки для учнів з низькими доходами, дітей з інвалідністю та інших уразливих категорій.

Університети та вищі навчальні заклади мають важливу роль у розвитку суспільства. Нормативно-правове забезпечення повинно сприяти розвитку вищої освіти, включаючи створення стимулів для наукових досліджень, забезпечення якості освіти, інтернаціоналізацію та підготовку висококваліфікованих фахівців.

Зміни в глобальному середовищі вимагають постійного адаптування освітньої системи. Нормативно-правове забезпечення повинно враховувати глобальні виклики, такі як технологічний розвиток, зміни в ринку праці та екологічні питання. В умовах воєнного стану Міністерство освіти і науки України внесла відповідні правки до Закону України «Про освіту», «Про загальну середню освіту» тощо. Подальше покращення законів важливе, адже дії під час воєнного стану не можна передбачити чи розробити з перспективою впровадження на майбутнє.

Одним із важливих векторів розвитку є підвищення якості освіти на всіх рівнях. Це включає в себе вдосконалення системи оцінювання якості освіти, підготовку та підтримку вчителів та викладачів, а також впровадження механізмів внутрішнього та зовнішнього моніторингу. На сучасному етапі моніторинг забезпечення якості освіти відбувається на всіх рівнях освіти. Хоча і дане опитування передбачає анонімність здобувачі освіти не мають 100% впевненості та гарантій, що це саме так. Слід запровадити, покращені методики опитування, які б регламентувалися законодавчо – правовими документами.

В освітньому середовищі існує практика навчання за фінансову винагороду викладачам чи особам, які можуть в цьому допомогти. Тому важливо вдосконалювати Закон України «Про запобігання корупції», та вводити більш дієві санкції для корупціонерів. Важливим є введення більш суворого покарання для особи, яка пропонує хабаря.

Забезпечення прав та свобод учасників освітнього процесу: Нормативно-правове забезпечення повинно гарантувати права та свободи учасників освітнього процесу, включаючи право на освіту, унеможливити дискримінацію, свободу вибору освітнього закладу та програми, а також право на участь у прийнятті рішень стосовно освіти. Важливим є, аспект покращення нормативно-правового забезпечення у розрізі гендерної рівності та толерантності до всіх учасників освітнього процесу.

Фінансування освіти: забезпечення адекватного фінансування освіти є важливим вектором розвитку. Нормативно-правове забезпечення повинно передбачати механізми фінансування освіти, забезпечення прозорості та ефективного використання коштів. Даний пункт є надто важливим, адже згідно Стратегій розвитку освіти в Україні, українська освіта активно розвивається у європейському напрямку. Активно покращується матеріально-технічний стан закладів освіти, відбувається глобальна комп'ютеризація. На практиці це ж відбувається шляхом завищення цін на придбання матеріалів, комп'ютеризованої, мультимедійної техніки. Тому важливим є розвиток прозорого фінансування закладів освіти та чіткий контроль за розподілом цих коштів.

Перераховані вектори розвитку освіти через призму нормативно-правового супроводу взаємодіють між собою і спрямовані на досягнення загальної мети - забезпечення високої якості освіти та підготовку конкурентоспроможних громадян для сучасного суспільства, покращення фінансування системи освіти, розвиток толерантної освітньої спільноти, яка покликана на виховання всебічно розвинутої особистості, яка знатиме свої права та свободи у освітньому середовищі.

Покращення розвитку освіти відбудує нашу країну у майбутньому, адже на даному етапі заклади освіти навчають спеціалістів робітничих професій, педагогів, менеджерів, управлінців та інших спеціалістів, які покликані на підняття конкурентоспроможності України на світовій арені.

Тож, сформулюємо наступні висновки до розділу. Даний розділ магістерської роботи розрахований на власне представлення бачення розвитку освіти в Україні.

В даному розділі охарактеризовані пріоритетні напрями розвитку освітньої системи в умовах трансформаційних змін в Україні є розвиток доступної та якісної дошкільної освіти, нової української школи, сучасної професійно-технічної та професійної освіти, якісної вищої освіти. та розвиток освіти дорослих. Відповідно до цього повинні бути переглянуті механізми управління всіма ланками освіти, періодично оновлюватися освітні програми та удосконалюватися методи навчання. Хоча в Україні і відбувається колосальний трансформаційний процес в освіті, залишаються і радянські погляди до навчання, виховання та здійснення управлінських рішень у сфері освіти. Не менш важливим, є працевлаштування молодих кадрів на робочі місця. Адже у закладах вищої освіти відбувається навчання з використанням новітніх методів та підходів до навчання. Таким чином, саме молоді фахівці можуть принести в сферу освіти новий подих для розвитку. Для покращення залучення молоді у заклади дошкільної та загальної середньої освіти потрібне достатнє та стабільне фінансування. На практиці, фінансування молодих фахівців недостатнє для закриття основних потреб людини. Молодь на робочих місцях у сфері освіти необхідна також, для розвитку у учнів soft skills, адже саме до випускників вишів будуть більше схилитися учні.

Щодо векторів вдосконалення нормативно-правового забезпечення системи освіти, слід віднести перегляд нормативно-правових документів, які зорієнтовані на регламентування фінансування освіти, протидії корупції, забезпечення матеріально-технічної бази та доступності закладів освіти.

ВИСНОВКИ

Аналіз і узагальнення теоретико-методологічних засад та результатів дослідження зазначеної проблеми дають підстави для наступних висновків:

1. Розкрито теоретико-методологічні засади трансформаційних змін в галузі освіти на сучасному етапі. «реформування» це процес, що розкриває залежність сьогодення та майбутнього минулим. З'ясовано, що зміни в педагогічній думці та парадигмі освіти неможливі без розгляду досліджуваного явища в історичному контексті. Головні ідеї, які впливають на якість трансформації освіти та на її учасників: культуроносна зміна, процес перетворення внутрішньої основи існуючої системи цінностей особистості, методологічні основи сучасної філософії освіти, освітній інформаційно-організаційний простір. Виникає необхідність з'ясувати особливості трансформації із урахуванням конкретного учасника освітнього процесу, тому пропонуємо проаналізувати наукові напрацювання з окремих освітніх галузей.

2. Проаналізовано сучасні тенденції реформування системи загальної середньої освіти України. Серед основних тенденцій реформування організації і управління системою ЗСО в сучасних умовах визначено: «нову структуру загальної середньої освіти (4+5+3), розвиток партнерства та відкритості закладів загальної середньої освіти, створення шкільних округів та механізм подушного фінансування для формування бюджету навчального закладу».

3. Охарактеризовано тенденції реформування системи вищої та післядипломної педагогічної освіти. Серед основних тенденцій та змін реформування сучасної системи післядипломної педагогічної освіти визначено: «впровадження інноваційних моделей підвищення кваліфікації (компетентнісна, диференційована, диверсифікована, кластерна, пролонгована, накопичувальна, особистісно зорієнтована); заміну атестації на сертифікацію та використання інформальної освіти» [34].

5. Висвітлено особливості функціонування системи освіти в умовах сучасних викликів. Охарактеризовано один з основних викликів системи

освіти на сучасному етапі – дія воєнного стану та згадано COVID-19. Пандемія вплинула на режими життя учнів та студентів, викладачів, зумовила масштабні економічні та суспільні наслідки, загострила низку соціально-економічних проблем, серед яких:

- рівність доступу до навчання;
- забезпеченість школярів повноцінним харчуванням;
- надання освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами;
- додаткові потреби домашнього догляду за дітьми;
- інші соціально-економічні проблеми, що виникли внаслідок пандемією.

На даному етапі основним викликом у сфері освіти постало питання здійснення освітнього процесу в умовах воєнного стану. Досліджено прийнятті зміни до Закону України «Про освіту», які покликані для пристосування освітньої мережі до кризових викликів.

Серед головних викликів, які постали у сфері інформатизації освіти, нами визначено такі:

- подолання нерівності доступу закладів освіти до інформаційно-комунікаційних технологій;
- необхідність створення єдиної інформаційної платформи для відповідних сегментів системи освіти, найперше повної загальної середньої освіти;
- створення інформаційних баз із індивідуальними деперсоналізованими даними про здобувачів освіти та педагогічних працівників;
- подолання спротиву інформаційним інноваціям учасників освітнього процесу, зумовленого невисоким рівнем опанування ними ІТ технологіями;
- прискорене вирішення завдань цифровізації освітніх процесів у

контексті подолання впливу пандемії COVID-19.

Запропоновано пріоритетні напрями розвитку системи освіти в умовах трансформаційних змін в Україні. Основними напрями розвитку системи освіти в умовах трансформаційних змін в Україні є: розбудова й розвиток доступної і якісної дошкільної освіти, Нової української школи, сучасної професійної та професійно-технічної освіти, якісної вищої освіти й розвиток освіти дорослих.

У зв'язку зі змінами в системі вищої освіти в Україні оновлено перелік знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищих навчальних закладів. Здійснено аналіз вітчизняної системи вищої освіти в порівнянні з провідними європейськими країнами - Німеччини та Великобританії. Хоча система вищої освіти в багатьох аспектах і схожі, але відмінності та недоліки в ЗВО України все таки є - недостатня автономність закладів, неналежне та нерегульоване фінансування, яке в повній мірі може покривати лише комунальні платежі та виплату заробіної плати. А такі елементи, як модернізація освітнього середовища, комплектація новітніми технічними засобами та передовими освітніми технологіями залишає бажати кращого.

Дослідженні окремі аспекти мотивування здобувачів ВНЗ до навчання та наукової діяльності. Відображення такої інформації, як стипендіальне забезпечення здобувачів демонструє, що заохочувальний механізм існує на належному рівні. Соціально незахищені верстви населення мають пільги для вступу у виші та забезпечуються всім необхідним для комфортного та якісного навчання.

Здійснено аналіз нормативно-правового забезпечення системи освіти в Україні та згідно виявлених на наш погляд проблем та відповідно запропоновані шляхи удосконалення. До основних можна віднести, покращення законодавчих актів у сфері фінансування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антошук С.В., Гравіт В.О. Основи організації

дистанційного навчання в післядипломній педагогічній освіті: наук. посіб. / С.В.Антощук, В.О.Гравіт. – Суми: НІКО, 2015. – 180 с

2. Биков В. Ю. Концептуальні засади формування і розвитку хмарно орієнтованого навчального середовища закладу вищої освіти / В. Ю. Биков, А. М. Гуржій, М. П. Шишкіна // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. праць. – 2018. – Вип. 5. – С. 21–29.

3. Биков В. Ю. Сучасні інноваційні ІКТ-інструменти розвитку систем відкритої освіти / В. Ю. Биков, А. М. Гуржій // Психологічна і педагогічна науки в Україні : зб. наук. праць : в 5 т. Т. 4: Професійна освіта і освіта дорослих. – Київ : Педагогічна думка, 2012. – С. 44–62.

4. Бойко А.І. Філософія модернізації освіти в системі ринкових трансформацій: світоглядно-філософський аналіз: автореф. дис. д-ра філос. наук: 09.00.10. Київ, 2012. 31 с.

5. Володимир Борейко, Галина Борейко. Здобутки і невдачі Болонського процесу в Україні. – 5 с.

6. Гравіт В.О., Антощук С.В. Ремонтуємо наявну або будуємо принципово нову систему післядипломної педагогічної освіти / В.О.Гравіт, С.В.Антощук // Післядипломна освіта в Україні. – 2016. – Вип. 1'. С. 46-50.

7. Грішнова О. А. Зарубіжний досвід фінансування освіти та перспективи його застосування в Україні / О. А. Грішнова // Наукові праці НДФІ. – 2000. – Вип. 10-11. – С. 214-222.

8. Гуржій А., Лапінський В. // Інформаційні технології в освіті. – 2013. – Вип. 15. – С. 30–38.

9. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti> (дата звернення: 17.12.2023)

10. Діденко О. В. Про концептуальні засади реформування

- системи освіти України. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32307454.pdf> (дата звернення: 17.12.2023)
11. Закон України «Про вищу освіту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 17.12.2023)
12. Закон України «Про освіту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 17.12.2023)
13. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 17.12.2023)
14. ЗАКОН УКРАЇНИ «Про фахову передвищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text> (дата звернення: 17.12.2023)
15. Інститут модернізації змісту освіти. Професійна освіта. URL: <https://imzo.gov.ua/osvita/profesiyno-tehnichna-osvita-2/profesiyna-osvita/> (дата звернення: 17.12.2023)
16. Ірина Орлова. Реформа освіти в Україні. – 16 с. URL: http://www.eba.com.ua/static/members_reviews/Case_Study_17_02_2013_UKR.pdf (дата звернення: 17.12.2023)
17. Кільова Г.О. Трансформація філософської парадигми освіти в контексті Болонських декларацій: автореф. дис... канд. філософ. наук: 09.00.10; Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. К., 2012. 18 с.
18. Комплексні дослідження якості освіти, щоб отримати необхідні репрезентативні дані. URL: <https://sqe.gov.ua/protyagom-roku-vidbudutsya-kompleksn/> (дата звернення: 17.12.2023)
19. Конституція України - Розділ II ПРАВА, СВОБОДИ ТА ОБОВ'ЯЗКИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii>

20. Концепція розвитку неперервної педагогічної освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 14.08.2013 р. № 1176 URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/36816/ (дата звернення: 17.12.2023)
21. Марченко О.В. Трансформація сучасного простору освіти: тенденції та пріоритети. Теорія і практика управління соціальними системами. 2011. № 4. С. 62–68.
22. Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу в школах у 2022/2023 навчальному році. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/metodichni-rekomendaciyi-shodo-organizaciyi-osvitnogo-procesu-v-shkolah-u-20222023-navchalnomu-roci> (дата звернення: 17.12.2023)
23. Михайлик І. М. Організаційно-правові засади функціонування системи загальної середньої освіти на регіональному рівні. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2010-2/doc/4/06.pdf>. (дата звернення: 17.12.2023)
24. Михайло Згуровський: Реформа вищої освіти — необхідний чинник суспільних перетворень. <https://kpi.ua/1203-1> (дата звернення: 17.12.2023)
25. Міністерство освіти і науки України Наказ № 698 від 03 серпня 2022 року Про надання грифа оновленим навчальним програмам. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/87299/ (дата звернення: 17.12.2023)
26. Навіщо потрібна реформа старшої школи? Освітній омбудсмен України. URL: <https://eo.gov.ua/navishcho-potribna-reforma-starshoi-shkoly/2021/02/18/> (дата звернення: 17.12.2023)
27. Наказ Міністерства освіти і науки України від 08 вересня 2020 р. № 1115 «Про деякі питання організації дистанційного навчання. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/deyaki-pitannya-organizaciyi-distancijnogo-navchannya-zareyestrovano-v-ministerstvi-yusticiyi-ukrayini-94735224-vid-28-veresnya-2020-roku> (дата звернення: 17.12.2023)

28. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні: монографія / Нац. акад. пед. наук України. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/726223/1/nac%20dopovid%202021%20color%201%20%281%29.pdf> (дата звернення: 17.12.2023)
29. НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РЕФОРМУВАННЯ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 17.12.2023)
30. НОВІ ВИМІРИ БЕЗПЕКИ: ВИКЛИКИ ТА РІШЕННЯ: матеріали Всеукраїнського освітнього форуму (16-17 листопада 2022 року, м. Тернопіль) / [укладач: Наталія Клясен]. – Київ: ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», 2023. 272 с.
31. Нормативні-правові акти регулювання системи освіти України. URL: <https://old.batk.edu.ua/normprav> (дата звернення: 17.12.2023)
32. ОГЛЯД КОНЦЕПЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ. URL: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/09/razdel_1_Oglyad.pdf (дата звернення: 17.12.2023)
33. Освіта в Україні в умовах воєнного стану : інформаційно-аналітичний збірник. Київ, 2022. 358 с.
34. Освіта в умовах воєнного часу. URL: <https://eo.gov.ua/osvita-vumovakhvoiennoho-stanu/2022/04/11> (дата звернення: 10.02.2023).
35. Освіта в умовах пандемії у 2020/2021 році: аналіз проблем і наслідків. URL: <https://cedos.org.ua/researches/osvita-v-umovah-pandemiyi-analiz-problem-i-naslidkiv/> (дата звернення: 17.12.2023)
36. Освітній процес в умовах війни: тенденції та висновки. URL: <https://osvita.ua/school/88943/> (дата звернення: 17.12.2023)
37. Освітній процес в умовах воєнного стану. URL: https://znayshov.com/News/Details/propozytsii_shchodo_vyrishennia_

problem_ucasnykiv_osvitnoho_protsestu_v_umovakh_voiennoho_stanu
(дата звернення: 10.02.2023). (дата звернення: 17.12.2023)

38. Падалка О. С. Економіка освіти та управління: посібник / О. С. Падалка, І. С. Каленюк. – К.: Педагогічна думка, 2013. – 184 с.

39. Післядипломна освіта у світі та Україні. URL: <https://www.nuozu.edu.ua/d/dovidkova-informatsiia/pisliadyplomna-osvita-u-sviti-ta-ukraini#gsc.tab=0> (дата звернення: 17.12.2023)

40. Потапенко О., Іванова В. З історії розвитку управління освітою // Управління інноваційним розвитком територій : матер. наук. практ. інтерн. конф. за міжнар. уч. (30 жовтня – 30 листопада 2015 р.). URL: http://www.dridu.dp.ua/konf/konf_dridu/mup_konf_2015/material_mu_p_2015.htm. (дата звернення: 17.12.2023)

41. Про деякі питання організації здобуття загальної середньої освіти та освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні : наказ Міністерства освіти і науки України від 28.03.2022 № 274. 2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0274729-22#Text> (дата звернення: 17.12.2023)

42. Про деякі питання організації роботи закладів фахової передвищої, вищої освіти на час воєнного стану : наказ Міністерства освіти і науки України від 07.03.2022 № 235. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0235729-22#Text>. (дата звернення: 17.12.2023)

43. Про затвердження Положення про Міністерство освіти і науки України : постанова Кабінету Міністрів України від 16.10.2014 № 630. 2014. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-п#Text>. (дата звернення: 17.12.2023)

44. Про освіту : Закон України від 05.09.2017. 2017. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19/conv#Text>. (дата звернення: 17.12.2023)

45. ПРО РЕФОРМУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ. URL:

<https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnicna-osvita/reforma-profesijnoyi-osviti/populyarizaciya-profesijnoyi-osviti-i-robotnichih-profesij/profesijna-osvita-mi-zminyuyemos/pro-reformu-profesijnoyi-osviti>

(дата звернення: 17.12.2023)

46. Рамка безперервного професійного розвитку вчителів. URL: <http://ngschoolteacher.wixsite.com/cpdinsett>. (дата звернення: 17.12.2023)

47. РЕАЛІЗАЦІЯ ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ БОЛОНСЬКОЇ ДЕКЛАРАЦІЇ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ. URL: http://etet.org.ua/docs/ET_04_2_87_uk.pdf (дата звернення: 17.12.2023)

48. Редько О. В. Трансформація освітнього простору України: інформаційно- організаційний аспект: автореф. дис. канд. філософ. наук : 09.00.10 / О. В. Редько ; Ін-т вищ. освіти НАПН України. – К., 2010. – 20 с

49. РЕКОМЕНДАЦІЇ щодо організації укриття в об'єктах фонду захисних споруд цивільного захисту персоналу та дітей (учнів, студентів) закладів освіти. URL: <https://dsns.gov.ua/upload/6/1/7/3/8/8/V664V79YQEyPpn5fJXZ5mInpYzp56m7ARpM1nAWJ.pdf> (дата звернення: 17.12.2023)

50. Реорганізація освітньої мережі в умовах воєнного стану. Освітній омбудсмен України. URL: <https://eo.gov.ua/reorhanizatsiia-osvitnoi-merezhi-v-umovakh-voiennoho-stanu/2023/05/31/> (дата звернення: 17.12.2023)

51. Романенко К. М. Конституційне право громадянина на освіту в Україні. Стан і тенденції розвитку : дис. канд. юрид. наук : 12.00.02 / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2008. 213 с.

52. Росул В.В., Кобаль В.І. Вища освіта України: стан проблем і перспективи. – с.294 – 301.

53. Степанова Т. М. Трансформації змісту передшкільної освіти

в історії розвитку вітчизняної дошкільної педагогіки: методологія, теорія, практика (кінець XIX - XX ст.): автореф. дис. д-ра пед.наук : 13.00.01,13.00.08 / Т. М. Степанова; ДЗ "Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського". – О., 2011. – 44 с.

54. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022—2032 роки. URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/04/15/VO.plan.2022-2032/Stratehiya.rozv.VO-23.02.22.pdf> (дата звернення: 17.12.2023)

55. Філософія освіти: навч. посібник / за заг. ред. В. Андрущенко, І. Передборської. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. 329 с.

56. Чорний О. П. Підвищення якості підготовки фахівців на основі віртуальних лабораторних комплексів / О. П. Чорний, М. В. Загірняк, А. М. Гуржій ; ред. О. П. Чорний. – Кременчук : КрНУ імені М. Остроградського, 2017. – С. 196.

57. Шевченко Л. С. Фінансування вищої освіти: диверсифікація джерел / Л. С. Шевченко. URL: <http://www.google.com.ua/url?url=http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/> (дата звернення 17.12.2023)

58. Штефуца В.О. Реформування системи вищої освіти Німеччини в умовах реалізації цілей Болонського процесу, 2012 р. – 3с.

59. Щубелка Н.В. Трансформація освіти як явища сучасної культури (філософський аналіз): Автореф. дис. канд. філос. наук: 09.00.10 / Н.В. Щубелка ; Київ. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 1998. – 16 с.

60. The Carnegie Classification of Institutions of Higher Education (2015). Edition, Bloomington, IN: Author. Indiana University Center for Postsecondary Research (n.d.). Retrieved from <http://carnegieclassifications.iu.edu/> (eng).

61. United States Department of Education (Official site). Retrieved

from <http://www.ed.gov/> (eng).